

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДЦЮ З ПРОФІЛАКТИКИ
ВПЛИВУ ДЕСТРУКТИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ**

Виконала: магістрантка 2-го курсу, групи
8.2318-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Н. С. Баранова

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
доцент, к.психол.н. Бойко Г. В.

Рецензент: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
к.філос.н. Цапліна І. С.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
« ____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Барановій Наталії Сергіївні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальна робота з молоддю з профілактики впливу
деструктивних соціальних мереж

керівник роботи Бойко Ганна Валентинівна, к.психол.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «29» травня 2019 року № 803-с

2. Строк подання студентом роботи 27 грудня 2019 року

3. Вихідні дані до роботи Варивода К. С. Позитивні й негативні аспекти
взаємодії сучасної молоді в соціальних мережах. Науковий огляд. 2015. № 7 (17).
С. 197–213.; Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : навч.-метод. посіб.
/ С. Я. Харченко та ін. Луганськ : Альма-матер, 2003. 198 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати стан наукового дослідження соціальної роботи з молоддю з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж. 2. Уточнити зміст понять: «соціальна робота», «профілактика», «молодь», «деструктивні соціальні мережі». 3. Висвітлити принципи і методи дослідження соціальної роботи з молоддю з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж. 4. Розглянути молодь як специфічну категорію клієнтів соціальної роботи. 5. Охарактеризувати небезпеки впливу деструктивних соціальних мереж. 6. Розкрити сутність профілактики впливу деструктивних соціальних мереж як сучасної технології соціальної роботи. 7. Здійснити аналіз результатів емпіричного дослідження схильності молоді щодо небезпеки впливу деструктивних соціальних мереж. 8. Визначити напрямки вдосконалення соціальної роботи з профілактики впливу на молодь деструктивних соціальних мереж. 9. Розробити проект заходів профілактики серед молоддю впливу деструктивних соціальних мереж.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	29.05.2019	29.05.2019
Розділ 2	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	25.06.2019	25.06.2019
Розділ 3	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	24.09.2019	24.09.2019

7. Дата видачі завдання _____ 29 травня 2019 року _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2019	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2019	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2019	виконано
4.	I розділ	Червень 2019	виконано
5.	II розділ	Серпень 2019	виконано
6.	III розділ	Жовтень 2019	виконано
7.	Систематизація висновків	Листопад 2019	виконано
8.	Нормоконтроль	Грудень 2019	виконано

Студент _____ Н.С. Баранова

Керівник роботи _____ Г.В. Бойко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 84 сторінок, 75 позицій у списку літератури, 5 додатків.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ПРОФІЛАКТИКА, МОЛОДЬ, ДЕСТРУКТИВНІ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

Мета дослідження: аналіз сучасного рівня пізнання, ефективності та перспектив розвитку соціальної роботи з молоддю, спрямованої на профілактику впливу на неї деструктивних соціальних мереж

Об'єкт дослідження: молодь віком 14-18 років, як категорія клієнтів соціальної роботи.

Предмет дослідження: соціальна робота з молоддю, щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, анкетування, проектування.

Гіпотеза: ефективним напрямком профілактики впливу деструктивних соціальних мереж, є формування у молоді необхідних установок, що дозволяють вчасно розпізнавати, протистояти негативному впливу через вміння регулювати власну поведінку.

Висновки:

1. Молодь як специфічна категорію клієнтів соціальної роботи стикається з рядом проблем, які не дають їй повноцінно розвиватись та стають причинами вступу до деструктивних соціальних мереж.

2. Деструктивний характер соціальних мереж проявляється в цілеспрямованому впливі на особу, з метою зміни її поведінки, думок та суджень. Соціальні мережі можуть завдати шкоди соціальному, фізичному, психологічному та матеріальному благополуччю молодої особи.

3. Перспективними напрямками вдосконалення соціальної роботи є виявлення молоді групи ризику, формування усвідомленого використання соціальних мереж, конструктивного вирішення конфліктів, вміння протистояти негативному впливу, створення позитивного настрою.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 84 pages, 75 literature sources, 5 annexes.

SOCIAL WORK, PREVENTATIVE MEASURES, YOUTH, DESTRUCTIVE SOCIAL NETWORKS

Research purpose is to analyze the current level of knowledge, effectiveness and development trends of social work with youth aimed at preventing the impact of destructive social networks on it.

Research object is the youth aged 14-18 years as a category of social work clients.

Research subject is social work with youth concerning prevention of the destructive social networks impact.

Research methods are the analysis, synthesis, induction, deduction, questionnaire, designing.

Research hypothesis is that formation of the necessary settings in youth's minds is an effective direction of the preventative measures on destructive social networks' impact which will provide recognition and counteraction to negative influence through the ability to regulate their own behavior.

Conclusions:

1. Youth, as a specific category of social work clients, face a number of problems that do not allow their full development and become the cause of entry into destructive social networks.

2. The destructive nature of social networks is manifested in a purposeful influence on a person in order to change his behavior, thoughts and judgments. Social networks can harm the social, physical, psychological and material well-being of a young man.

3. Identifying the youth of risk groups, formation of a conscious social networks' usage, constructive conflicts solution, ability to withstand negative influences and creation of a positive mood are all the promising areas for the social work improvement.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ З ПРОФІЛАКТИКИ ВПЛИВУ ДЕСТРУКТИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....	10
1.1. Стан наукового дослідження соціальної роботи з молоддю з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж.....	10
1.2. Уточнення змісту понять: «соціальна робота», «профілактика», «молодь», «деструктивні соціальні мережі».....	16
1.3. Принципи і методи дослідження соціальної роботи з молоддю з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж.....	23
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ З ПРОФІЛАКТИКИ ВПЛИВУ ДЕСТРУКТИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....	29
2.1. Молодь як специфічна категорія клієнтів соціальної роботи.....	29
2.2. Небезпеки впливу деструктивних соціальних мереж.....	37
2.3. Профілактика впливу деструктивних соціальних мереж, як сучасна технологія соціальної роботи.....	44
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ З ПРОФІЛАКТИКИ ВПЛИВУ ДЕСТРУКТИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....	54
3.1. Емпіричне дослідження схильності молоді, щодо небезпеки впливу деструктивних соціальних мереж.....	54
3.2. Напрямки вдосконалення соціальної роботи з профілактики впливу на молодь деструктивних соціальних мереж.....	63
3.3. Проект заходів профілактики серед молоді впливу деструктивних соціальних мереж.....	67
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	77
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства супроводжується виникненням проблем, які негативно впливають на особистість. Молоде покоління живе в сучасних умовах, які характеризуються стрімкими і не завжди позитивними соціально-економічними змінами та трансформаціями. Молодь, як одна з масштабних верст суспільства є найбільш уразливою до таких змін і не завжди готова їх приймати. Духовна і економічна криза викликала у багатьох осіб почуття невпевненості та незахищеності.

Технологічний прогрес постіндустріального суспільства привів до збільшення кількості молоді, яка залучається до різноманітних соціальних мереж. Виступаючи потужним засобом соціалізації особистості, вони допомагають молоді розвинути комунікацію, отримати інформацію, сформувати власну ідентичність. Соціальні мережі сприяють формуванню політичних поглядів, ціннісно-мотиваційних орієнтирів, культурних вподобань та релігійних переконань.

Інтенсивний розвиток соціальних мереж збільшив можливості деструктивного впливу на великі групи людей. Застосування технологій маніпулятивного впливу, штучної зміни поведінкових реакцій і впливу на свободу волевиявлення, стало масовим явищем в соціальних мережах, які використовуються з метою досягнення політичних, соціальних, економічних та інших інтересів. Причиною потрапляння молоді під вплив деструктивних соціальних мереж виступає її вразливість до суспільних викликів, підвищена здатність з легкістю сприймати все нове, загострене переживання проблем та негараздів у зв'язку з браком життєвого досвіду.

Молодь, яка відноситься до групи ризику або зазнала деструктивного впливу соціальних мереж потребує цілеспрямованої кваліфікованої допомоги, яку в змозі надати система методів і технологій, властивих теорії і практиці соціальної роботи.

Для суспільства попередження та профілактика деструктивних впливів

соціальних мереж на молодь є важливим напрямком на шляху забезпечення стабільності та розвитку. Саме профілактика негативних проявів виступає перспективним фактором формування повноцінної та цілеспрямованої особистості, яка є гарантом суспільних змін.

Для теорії соціальної роботи дослідження профілактики серед молоді впливів деструктивних соціальних мереж є досить новим напрямком. Не дивлячи на те що профілактика є найбільш популярною технологією в соціальній роботі, новизна проблеми деструктивності соціальних мереж ставить перед дослідником завдання в процесі пізнавальної діяльності сформулювати нові уявлення, поняття які відображають закономірності, тенденції розвитку соціальної роботи, обґрунтовують методи і техніки втручання.

Для практики соціальної роботи напрацювання нових форм і засобів профілактики передбачає можливість їх реалізації через заходи попередження впливу деструктивних соціальних мереж та формування серед молодого покоління суспільно-корисних установок.

Дослідженню соціальної роботи з молоддю присвятили свої наукові напрацювання С. С. Бразевич, Л. Ц. Ваховский, І. Б. Іванова, А. Й. Капська, О. Л. Караман, М. С. Кратінов, В. О. Кратінова, Я. В. Кондратьєва, О. П. Песоцька, Е. Г. Слуцкий, Л. Т. Тюптя, С. Я. Харченко, Є. І. Холостова, В. М. Шахрай. Вчені визначають перспективні напрямки соціальної роботи з уразливою молоддю та пропонують методи профілактики негативних явищ.

Молодь в сучасному українському суспільстві, її роль і проблеми визначали Б. Б. Бондарець, В. М. Доброштан, О. О. Каретна, А. Карнаух, М. Р. Козубовський, О. Т. Смук. Автори характеризують її як найбільшу соціально-демографічну групу, яка під час свого встановлення і розвитку стикається з безліччю проблем.

Про роль мережі Інтернет і її вплив на особу розкрили О. С. Гармаш, Т. А. Гришина, І. І. Киричок, І. В. Рibaкова, О. О. Черних. Розвиток соціальних мереж передбачив наукове пізнання проблеми деструктивного впливу на молодь такими дослідниками, як К. С. Варивода, О. Ф. Гіда, Ю. А. Данько,

Я. А. Деркаченко. Соціальну роботу з молоддю щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж дослідив І. О. Титаренко.

Незважаючи на увагу дослідників до цієї проблеми, питання вдосконалення соціальної роботи з молоддю групи ризику щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж має ще багато прогалин і потребує комплексних досліджень з висвітленням методологічних, теоретичних та практичних аспектів.

Об'єктом нашого дослідження виступає молодь віком 14-18 років, як категорія клієнтів соціальної роботи.

Предмет дослідження – соціальна робота з молоддю, щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж.

Метою дослідження є аналіз сучасного рівня пізнання, ефективності та перспектив розвитку соціальної роботи з молоддю, спрямованої на профілактику впливу на неї деструктивних соціальних мереж.

Завдання дослідження:

- проаналізувати стан наукового дослідження соціальної роботи з молоддю з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж;
- уточнити зміст понять «соціальна робота», «профілактика», «молодь», «деструктивні соціальні мережі»;
- висвітлити принципи і методи дослідження соціальної роботи з молоддю з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж;
- розглянути молодь як специфічну категорію клієнтів соціальної роботи;
- охарактеризувати небезпеки впливу деструктивних соціальних мереж;
- розкрити сутність профілактики впливу деструктивних соціальних мереж, як сучасної технології соціальної роботи;
- здійснити аналіз результатів емпіричного дослідження схильності молоді, щодо небезпеки впливу деструктивних соціальних мереж;
- визначити напрямки вдосконалення соціальної роботи з профілактики впливу на молодь деструктивних соціальних мереж;

– розробити проект заходів профілактики серед молоддю впливу деструктивних соціальних мереж.

Гіпотеза дослідження: ефективним напрямком профілактики впливу деструктивних соціальних мереж, є формування у молоді необхідних установок, що дозволяють вчасно розпізнавати, протистояти негативному впливу через вміння регулювати власну поведінку.

Апробація роботи. Результати дослідження було переставлено у 5 наукових тезах на таких конференціях: XXIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Новини науки» XXI століття» (23 листопада 2018 року, м. Вінниця), IV міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасний рух науки» (6-7 грудня 2018 р., м. Дніпро), Міжнародної науково-практичної конференції «Новини науки: дослідження, наукові відкриття, високі технології» (31 березня 2019 р., м. Харків), VI міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасний рух науки» (4-5 квітня 2019 р. м. Дніпро), IX міжнародна наукова конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: проблеми мира та ненасильства в змінах глобального порядку» (12 квітня 2019 року, м. Запоріжжя).

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ З ПРОФІЛАКТИКИ ВПЛИВУ ДЕСТРУКТИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

1.1. Стан наукового дослідження соціальної роботи з молоддю з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж

Розглядаючи стан наукового вивчення предмету дослідження слід виділити три напрямки розвитку проблематики. Перший напрямок пізнання пов'язаний з розкриття суті соціальної роботи з молоддю, як практичної професійної діяльності. Другий напрям передбачає спрямованість науковців на визначення сучасного стану молоді в українському суспільстві. Третій напрямок пов'язаний вивченням становлення наукових поглядів на розвиток соціальних мереж та їх вплив на особистості.

Соціальна робота, як професійна діяльність з'явилась в кінці XIX – початку XX ст. у США, що сприяло бурхливому розвитку наукових досліджень. Соціальна робота почала розглядатись не тільки, як діяльність, а й як наука, яка покликана вивчити соціальні проблеми суспільства та шляхи їх оптимізації. Теорія і практика соціальної роботи знайшла свій розвиток і в Україні. Дослідження соціального становища тих верств населення, що потребують соціальної підтримки та допомоги стала актуальною в наукових працях починаючи з XX століття [18, с.72].

Л. Ц. Ваховський, О. Л. Караман, М. С. Кратінов, В. О. Кратінова, О. П. Песоцька, С. Я. Харченко досліджуючи соціальну роботу с різними групами населення, виділяють вікову груп молоді та характеризують її вікові межі. Вони розкривають специфіку меж молодіжного віку, виділяють період юнацького віку та власне молодість. Окрім вікових завдань, агентів соціалізації та небезпек кожного періоду, автори визначають основні напрямки роботи

соціального працівника [59, с. 145-152].

Найвідоміша дослідниця в галузі соціальної політики Є. І. Холостова визначає в соціальній роботі з молоддю дві головні моделі: інтегративну та дефіцитну. Інтегративна модель передбачає соціальну роботу в широкому сенсі, яка повинна сприяти соціалізації молоді. Однак в силу надмірно великого обсягу коштів, які повинні бути виділені на повноцінну реалізацію такого типу соціальної роботи, країни що мають ринкову економіку обирають дефіцитну модель. Вона передбачає напрямок розвиток соціальної роботи орієнтованого в першу чергу на ті верстви населення, які є соціально вразливими.

Основне завдання покладене на соціальну роботу – це формування у молодих осіб здатності самостійно вирішувати власні проблеми, їх адаптація до нових соціально-економічних умов ринкової економіки, отримання навичок самостійного життя і прийняті участі у самоврядуванні [63, с. 302].

В. М. Шахрай головним у соціальній роботі з молоддю визначає соціальний захист. Дослідником розглядається такі напрямки: соціальний захист під час формування й розвитку особистості молодої людини та її середовища, захист прав та інтересів молоді, цільовий соціальний захист [72, с.372].

Своєрідність молоді як особливої категорії клієнтів дослідили І. Б. Іванова та Л. Т. Тюптя. Серед специфічних підходів соціальної роботи з молоддю вони виділяють соціальну профілактику. Автори визначають основні форми і види соціальної профілактики серед молоді, а саме організаційно-педагогічні заходи зі створення виховного середовища, соціально-педагогічну та психологічну роботи з молоддю групи ризику, розв'язання проблем зайнятості та працевлаштування, організація дозвілля [65, с.464-466].

А. Й. Капська у своєму навчально-методичному посібникові «Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю» надає аналіз профілактиці негативних явищ в молодіжному середовищі. Авторка виділяє систему соціально-профілактичних заходів, які надаються соціальними службами для молоді [29, с.177-178].

С. С. Бразевич, Я. В. Кондратьєва, Е. Г. Слуцкий аналізують молодь як специфічну соціальну демографічну групу. Визначаючи фізіологічні та психологічні особливості молоді в сучасному суспільстві вони характеризують загальні та особливі технології соціальної роботи [54].

Я. В. Кондратьєва диференціює технології соціальної роботи з молоддю в залежності від індивідуальних характеристик клієнта. Дослідниця розкриває негативні тенденції в організації соціальної роботи з молоддю, серед яких односторонність реалізованих соціальних програм, обмеженість в охопленні контингенту які потребують соціального захисту, система технологій соціальної роботи не враховує сучасних кризових реалій [36, с.173].

Саме даний аналіз стану наукового дослідження соціальної роботи з молоддю, свідчить про актуальність нашого дослідження. Система методів і технік соціальної роботи потребує нових напрямків пізнання через виникнення нових випробувань та проблем, які повстають перед молодим поколінням в ХХІ столітті.

Дослідження основних рис та стану сучасної української молоді здійснили Б. Б. Бондарець, В. М. Доброштан, О. О. Каретна, А. Карнаух, М. Р. Козубовський, О. Т. Смук.

О. О. Каретна присвятила свої наукові розробки на розгляд проблеми участі молоді в соціально-економічному та культурному розвитку України. Вона визначає існуючі проблеми та протиріччя на шляху соціалізації молоді, що потребують свого першочергового вирішення. Серед існуючих соціальних проблем молодих осіб, важливе місце посідає зростання рівня соціальних відхилень [30].

Молодь, як об'єкт соціальної роботи розкривав В. М. Доброштан. Дослідник спробував здійснити класифікацію проблем молоді виділяючи територіальні, часові, системні та соціальні ознаки. Соціальний розвиток молоді ним розуміється, як кількісні та якісні зміни соціальних характеристик молоді в процесі становлення її в якості суб'єкта суспільного виробництва і суспільного життя [25, с.333-369].

Характеризуючи молодь А. Карнаух виділила її первинні і вторинні особливості. Первинні особливості, авторка ще визначає як основні, до них належать фізіологічні, вікові, психологічні та соціальні характеристики. Щодо вторинних особливостей, то вони залежні від первинних і проявляють себе залежно від місця проживання, виду громадсько-корисної діяльності, соціального статусу [31].

У своїй статті Б. Б. Бондарець досліджує молодь як особливу соціально-демографічну групу, а також вплив соціокультурних та соціально-економічних трансформацій в українському суспільстві на ціннісні орієнтації сучасної української молоді. На молодий вік випадають головні соціальні події в житті людини, які можуть мати різний напрямок розвитку, і не завжди цей напрямок є позитивним [12].

М. Р. Козубовський та О. Т. Смуk зазначали, що для молоді, незважаючи на існуючі проблеми, значно розширилися можливості для вибору стилю життя, власного життєвого шляху, системи цінностей і ідеалів. Однак у зв'язку з цим зростає потреба в самоутвердженні та самопізнанні. Соціальні проблеми молоді є підґрунтям у визначенні напрямів соціальної роботи [57].

Ю. М. Шевцова аналізуючи особливості роботи з молоддю розглядає питання здійснення державної молодіжної політики в контексті викликів людського розвитку, сутність впливу сучасних ризиків і загроз на процес соціального становлення та розвитку молоді. Дослідниця пропонує низку рекомендацій щодо організації роботи з молоддю, адекватної сучасним реаліям, зокрема, розвиток стимулюючих, розвиваючих, а також дозвіллевих програм [74].

Роль молоді та проблеми її в сучасному українському суспільстві досліджуються протягом ХХІ століття. Адже саме дослідження молоді становлять основу для реалізації не тільки державної молодіжної політики, а місцевих соціальних проектів.

Останній напрямок розкриття стану наукового дослідження об'єкта пізнання пов'язаний з вивченням наукових поглядів на розвиток соціальних

мереж та їх вплив на особистість. Активізація інтересів вітчизняних дослідників до вивчення теоретико-методологічних основ розвитку соціальних мереж в Україні стала розповсюдженою лише у теперішньому столітті. Бурхливий розвиток соціальних мереж передбачив за останнє десятиліття значні наукові напрацювання з даної проблематики.

Р. Марутян дає аналіз соціальним мережам з позиції її загрози національній безпеці. Соціальні мережі на думку дослідника це виклики які можуть призвести до порушення прав і свобод людини, суспільно-політичній стабільності, соціально-економічного розвитку, підриву міжнародної стабільності та регіональної, державної безпеки [44].

К. С. Варивода та Ю. А. Данько у своїх наукових дослідженнях розкривали соціальні мережі як форму сучасної комунікації, виділяючи позитивні і негативні сторони мережевого соціального спілкування. Зокрема, Ю. А. Данько говорить про небезпеку мережевої залежності. Соціальна мережа, на його думку, це віртуальне співтовариство, що складається з людей з однаковими інтересами, нахилами та діяльністю. Доступність особистої інформації загальному колу користувачів приводить до використання її для деструктивного впливу на особу [22, с. 180-181].

К. С. Варивода уваги приділила особливостям взаємодії молоді в соціальних мережах. До позитивних аспектів особистісного розвитку за допомогою Інтернет-спілкування вона віднесла подолання комунікативного дефіциту, розширення кола знайомих, підвищення інформованості в обговорюваних питаннях. Водночас, Інтернет-спілкування має негативний вплив як на психофункціональний стан молоді, так і на їхні стосунки з друзями, сім'єю та оточуючими [15].

Про комунікативну роль та соціально-психологічний вплив мережі Інтернет говорили О. С. Гармаш, Т. А. Гришина, І. І. Киричок, І. В. Рибаківа. Так аналіз особливостей впливу Інтернету на морально-духовні та соціальні цінності молоді здійснили О. С. Гармаш та І. І. Киричок. Автори дійшли до висновків, що мережа Інтернет в сучасному суспільстві є найбільш масовим

засобом впливу на особистість молоді та виступає головним джерелом інформації. На першому плані при цьому під час використання інтернету виступає розважальний інтерес, а на другому – пізнавальний [32].

На думку науковців Т. А. Гришиної та І. В. Рибакіної, віртуальний світ позбавляє молодих людей найголовнішого – реального життя. Ця обставина викликає серйозні побоювання з огляду на те, що «характерною рисою юнацького віку є формування життєвих планів». Ненормоване перебування у соціальних мережах призводить до залежності, яка характеризується пріоритетністю віртуальної реальності над повсякденним життям [20].

О. О. Черних здійснила аналіз класифікацій загроз в Інтернеті. Авторка визначає власну класифікацію ризиків які можуть переслідувати молоду особу в мережі, поділяючи їх на чотири групи за сферами благополуччя людини. В науковій літературі існує декілька класифікацій негативних впливів Інтернету, які можуть завдати шкоди в реальному житті [69, с.286-287].

Соціальні мережі, як середовище для технологій маніпулятивного впливу визначила Я. А. Деркаченко. Дослідник вивчає особливості маніпулятивних технологій та технології інформаційних війн в соціальних мережах. Використання таких технологій має свої наслідки, серед яких можливість появи емоційних груп соціальних мереж, керованих на підсвідомому рівні, учасники яких готові виконувати будь-які команди. Саме тому в соціальних мережах основний нахил маніпулятивного впливу робиться на молодь [24].

Деструктивний вплив соціальних мереж більш детально розкривав О. Ф. Гіда. Він виокремив декілька загальних проблем і тенденцій, які свідчать про посилення ролі соціальних мереж у житті сучасного суспільства та активізацію використання їх можливостей у громадсько-мобілізаційній діяльності деструктивного характеру. Особливо дослідник визначає проблеми соціальних мереж в сучасній Україні, визначаючи масштабність деструктивних впливів на державному та особистісному рівні [17, с. 271].

Політична нестабільна та воєнні дії на території України ще більше загострили ситуацію. Починаючи з 2016 року відбулось масове залучення

підлітків і молоді до деструктивних соціальних мереж в Інтернеті, в яких почали формуватися так звані «групи смерті». А. С. Лобанова, Л. В. Калашнікова в своїй науковій праці аналізуючи особливості діяльності «груп смерті» зазначають головні причини залучення підлітків до деструктивних соціальних мереж, окреслюють шляхи та методи попередження залучення підлітків до деструктивних груп в соціальних мереж. Автори визначають такі напрямки профілактики: виховання позитивно орієнтованих, впевнених у своїх силах і здібностях особистостей; своєчасно формувати психологічне здоров'я та психологічну стійкість підлітків та молоді; навчати здатності долати стреси та протистояти викликам суспільства [41, с. 163-170] .

Соціальна робота з молоддю щодо профілактики деструктивних соціальних мереж є мало досліджуваною. І. О. Титаренко пропонує конкретні способи профілактики проблеми Інтернет-залежності, інформаційної орієнтації молоді людини у віртуальному просторі. Важливим завданням дослідниця виділяє входження соціальної роботи у віртуальний простір, а як суб'єкта, відкритого і здатного до комунікації, що може надати інформаційну та психологічну підтримку [64, с. 130].

Таким чином, аналіз стану наукового дослідження об'єкта пізнання дозволяє підтвердити актуальність нашого дослідження. Хоча проблематика соціальних мереж має достатньо визначений рівень, соціальна робота з молоддю щодо подолання даної проблеми є мало досліджуваною на теоретичному рівні та потребує подальших практичних реалізацій.

1.2. Уточнення змісту понять: «соціальна робота», «профілактика», «молодь», «деструктивні соціальні мережі»

Поняття «соціальна робота» стало активно застосовуватись в науковому колі наприкінці XIX ст., у зв'язку з потребою у змістовному відображенні практичної діяльності осіб, які надавали допомогу нужденним верствам суспільства.

Міжнародна федерація соціальних працівників та Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи у 2014 році дали глобальне визначення поняття «соціальна робота». Соціальна робота – це основана на практиці професійна і академічна дисципліна, що сприяє соціальній зміні і розвитку, соціальної згуртованості, розширенню прав і можливостей та звільнення людей. Принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності і поваги різноманітності є центральними в соціальній роботі [75].

М. П. Лукашевич, І. І. Мигович розглядають соціальну роботу в трьох основних значеннях, як навчальну дисципліну, як галузь наукових знань, як професійну діяльність. Соціальна робота – це навчальна дисципліна, що готує професійних фахівців, які мають надавати соціальну допомогу та підтримку населенню. Соціальна робота – це галузь наукових знань, що передбачає сукупність принципів та закономірностей, теорії і концепції, моделі і методи соціальної роботи, має систему наукових понять і категорій. Соціальна робота – це професійна діяльність, що орієнтується на наданні допомоги та підтримки особам, які перебувають у складних життєвих обставинах [42, с. 5-6].

Розуміння «соціальної роботи» як соціально-філософського, психолого-педагогічного феномену визначила А. Й. Капська. На думку дослідниці багатогранність соціальної роботи визначається тим, що вона вбирає в себе риси будь якої професійної діяльності фахівця у соціальній сфері. Соціальна робота – це управлінська діяльність направлена на зміну процесів, з метою досягнення їх відповідності інтересам і потребам особистості і суспільства.

Визначені вище тлумачення дозволяють розглядати соціальну роботу як феномен, метою якого є удосконалення або зміна соціальних процесів, соціальних відносин, соціальних умов, соціальних технологій. Саме тому про соціальну роботу вчені говорять не тільки, як про професійну діяльність, але й як про феномен в суспільному житті, який включає такі види діяльності, як наукову, практичну та навчальну [60, с.17].

С. С. Бразевич, Я. В. Кондратьєва, Е. Г. Слуцький розкривають соціальну роботу з молоддю, як специфічний вид професійної діяльності. Вона

спрямована на життєзабезпечення молоді та реалізовується на державному, регіональному, муніципальному рівнях, а також комерційними та громадськими організаціями, окремими громадянами. Це комплексна діяльність яка включає правові, економічні, соціально-медичні, педагогічні, психологічні, організаційно-профілактичні, інформаційні та інші заходи, щодо направлені на запобігання розвитку негативних явищ і тенденцій в середовищі підростаючого покоління [54, с.6-7].

Є. І. Холостова, даючи визначення соціальній роботі з молоддю, зазначає, що це професійна діяльність з надання допомоги окремій молодій людині або групі осіб з метою покращення або відновлення їх здатності до функціонування, створення умов, які сприяють досягненню даної мети, а також робота з молоддю за місцем проживання або в трудових колективах [63, с. 302].

В Україні правове визначення поняття «соціальної роботи» закріплене в Законі «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». У цьому Законі соціальна робота з молоддю визначається, як діяльність уповноважених організацій та установ, фахівців та волонтерів, яка спрямована на соціальний захист та підтримку молоді, забезпечення їхніх прав і свобод, поліпшення рівня життєдіяльності, задоволення інтересів та потреб.

Закон також дає визначення такому виду соціальної роботи, як соціальна профілактика. Вона спрямована на запобігання складних життєвих обставин, аморальній, протиправній поведінці серед дітей, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я молодих осіб і запобігання такому впливу та поширенню соціально небезпечних хвороб на них [52].

Термін «профілактика» вперше почав використовуватись фахівцями в медицині. На сьогоднішній день поняття «профілактика» є багатоаспектним через те, що різними науковими дисциплінами трактується дещо відмінно.

У соціальній роботі профілактика визначається, як система заходів, які направлені на попередження виникнення та розвитку існуючих відхилень у навчанні, вихованні, розвитку та поведінки особистості, а також це комплекс превентивних заходів, які реалізуються шляхом організації

загальнодоступної соціально-психологічної підтримки. Дане визначення сформулював Т. В. Журавель під час аналізу соціальної профілактики, як одного з важливих напрямків соціальної діяльності. Метою профілактики є не стільки попередження розвитку негативних явищ, а створення умов для повноцінного функціонування суспільства та життєдіяльності окремих осіб [26, с. 85-87].

Соціальна профілактика серед молоді ґрунтується на виявленні несприятливих біологічних, психологічних, педагогічних, соціальних умов, що зумовлюють відхилення в поведінці, стані здоров'я, розвитку молодшої особи, а також в організації життєдіяльності та дозвілля [65, с. 464-465].

Характеризуючи молодь, слід зазначити, що це велика частка суспільства, що утворилась на основі вікових ознак і пов'язаних з ними видів діяльності. Молодь виступає предметом вивчення багатьох суспільних дисциплін, зокрема, соціальної роботи, психології, соціології та інших наук.

Вперше визначення поняття «молоді» було дано соціологом В. Т. Лісовим в 1968 р., який зазначав: «Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в певному віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні і інші соціальні функції. Залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 35 років» [58, с. 41].

Своє розуміння поняття «молодь» надав соціолог І. С. Кон. Молодь, на думку дослідника, це соціально-демографічна група, що має свої вікові характеристики, особливості соціального положення та на основі них виділяється в суспільстві. Молодість – це етап в життєвому біологічному циклі, її конкретні вікові рамки, соціальний статус і соціально-психологічні особливості мають свою природу і залежать від культури, суспільного устрою [35].

Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» встановлені вікові межі молодшої особи на сьогоднішній час. Так згідно з чинним законодавством, молодь – це громадяни України віком від 14 до 35 років [53].

Поняття «молодь» можна розглянути в широкому та вузькому сенсі. У широкому розумінні молодь можна охарактеризувати, як велику сукупність групових спільнот, що утворюються на основі вікових ознак і пов'язаних з ними субкультур, менталітету, соціальної психології та основних специфічних видів діяльності в різних сферах життя.

У вузькому сенсі молодь – це група осіб, що виділяється на основі чинників, а саме, вікових меж, соціального становища молоді, функцій в суспільстві, специфіки інтересів, цінностей та потреб [54, с.7].

І. Шевель під молоддю розуміє осіб, що займають значне місце у виробництві і виступають основним джерелом поповнення трудових ресурсів. Вона є головним носієм інтелектуального і фізичного потенціалу суспільства, володіє великими здібностями до оновлення праці, технічної та культурно-художньої творчості, продуктивної діяльності в усіх сферах людського буття та має велику соціальну та професійну перспективу [73, с. 194-195].

Аналіз безлічі визначень поняття молоді показує, що кожне з них фіксує її реальні і значущі риси та особливості. Отже, молодь – це специфічна соціально-демографічна група, яка займає особливе місце в соціальній структурі суспільства, виконує значну роль в економічному, громадсько-політичному, соціальному та культурному житті держави, що пов'язано з її специфічними характеристиками та можливостями змін даної групи населення в процесі соціалізації.

Для аналізу поняття «соціальних мереж» в нашому дослідженні необхідним є визначення сутності допоміжних термінів.

Комп'ютерна мережа – це система розподіленого перероблення інформації, яка складається з персональних комп'ютерів та телекомунікаційного обладнання, що взаємодіють між собою за допомогою засобів зв'язку. Комп'ютерні мережі забезпечують зручний і надійний доступ користувачів до спільних ресурсів мережі. Саме тому мережа забезпечує швидкий спосіб обміну даними між користувачами незалежно від їх територіального розташування [1, с.13].

Найбільшою глобальною комп'ютерною мережею виступає Інтернет. Слово «Internet» походить від англійського «International Net» та перекладається як «всесвітня мережа». Інтернет об'єднує в єдине ціле десятки тисяч різнорідних локальних та глобальних комп'ютерних мереж, вона існує зараз [62, с.106].

Віртуальний простір становить основу соціальної взаємодії молоді. Термін «віртуальне співтовариство» було введено в науковий обіг у 1993 році. Г. Рейнгольд, американський соціолог, дає визначення віртуальному співтовариству, як соціальному об'єднанню, яке виникає в Інтернет мережі, коли група людей підтримує відкрите обговорення достатньо довго для того щоб сформувати мережу особистих відносин [15, с.199].

Поняття «соціальні мережі» у 1954 році був вперше застосований Дж. Барнсом для позначення спільноти людей, об'єднаних однаковими інтересами, уподобаннями, або тих, хто має інші причини для безпосереднього спілкування між собою. Соціальна мережа – це соціальна структура, що складається з групи вузлів, якими є соціальні об'єкти і зв'язків між ними. У загальнопоширеному розумінні соціальна мережа – це спільнота людей, об'єднана загальними інтересами, спільною справою або які мають інші причини для безпосереднього спілкування між собою. На сьогодні, соціальні мережі – один з найбільш відвідуваних ресурсів в глобальній мережі інтернет [24, с.52-53].

У понятійно-категоріальному апараті соціологічних наук поняття «соціальна мережа» має кілька значень. Головне значення має більш широке трактування та припускає, що соціальна мережа це структури, що складається з вузлових елементів і зв'язків між ними – соціальної павутини. Однак існує і більш вузьке тлумачення, що розглядає соціальну мережу, як програмну систему, що забезпечує можливість комунікації між великими групами людей та їхнє об'єднання у віртуальні спільноти за інтересами. Особливість соціальних мереж полягає в можливості наповнення самими користувачами змісту мережі, а крім комунікації у користувачів з'являється можливість

ведення економічної, політичної та іншої діяльності [23, с. 57].

Для подальшого аналізу соціальних мереж важливим є визначення таких понять «маніпулювання» та «інтернет-залежність».

Інтернет-залежності визначається, як аномальний потяг до перебування в мережі. Використання Інтернету особою поступово сприяє виникненню залежності, яка проявляється постійним бажанням відходу від реальності до віртуального світу мережі.

Інтернет-залежність – це психологічний феномен, у зв'язку з яким у людини виникає нав'язливе бажання постійно перебувати у всесвітній мережі. Більш точним, є визначення, яке розглядає інтернет-залежність як різновид технологічної адикції, що проявляється заміщенням фрустрованих сфер реального життя на цілі особистості у віртуальній реальності [46, с. 294].

Сьогодні існує багато визначень поняття маніпуляції свідомістю, але його межі залишаються досить не чіткими. Базуючись на основних трактуваннях цього терміну, сутність маніпуляції можна окреслити наступним чином. Це вплив на психіку та духовну сферу людини, який здійснюється приховано від об'єкта, з метою спонукати чи заставити його думати, діяти і сприймати саме так, як це потрібно маніпулятору. У цьому випадку об'єктом маніпуляції є людина, яка буде переконана, що вона діє згідно зі своїми судженнями. Основним завдання маніпуляції є спонукати адресата, сприймати чужі думки, оцінки і висновки як свої. Маніпулятивний вплив в соціальних мережах виражається в цілеспрямованому встановленні окремою особою або групою осіб незаконного контролю над свідомістю, поведінкою і життям інших особистостей [56, с.23].

Якщо спробувати дати узагальнене тлумачення поняттю «деструктивності», то слід вказати, що вона проявляється у формі порушення і руйнування певних структур фізичних, психологічних, соціальних або духовних властивостей під впливом діяльності людини. Деструктивності можуть потрапити під вплив: структури людського тіла; соціальні зв'язки і відносини; духовні сторони людського життя [71, с.97]. Саме тому під

деструктивним впливом необхідно розуміти цілеспрямовану діяльність суб'єкта на об'єкт з метою зміни в останнього його фізичних, психологічних, соціальних та духовних характеристик.

Отже, здійснивши аналіз головних понять нашого дослідження, слід зазначити, що не існує єдиного визначення «соціальних мереж», так само не існує чіткого визначення поняття «деструктивних соціальних мереж». Саме тому, в нашому дослідженні під деструктивними соціальними мережами розуміємо соціальна структура, утворена індивідами або організаціями, що мають різноманітні соціальні взаємовідносини та цілеспрямовані на спонукання іншої людини до діяльності, що несе негативний характер по відношенню до духовного, психічного, фізичного і соціального її стану та інших особливостей.

1.3. Принципи і методи дослідження соціальної роботи з молоддю з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж

Дослідження в соціальній роботі – це напрацювання та систематизація знань про зміст, напрями і методи соціальної роботи, про застосування конкретних технологій для надання допомоги вразливим верствам населення. Розкриваючи об'єкт соціальної роботи, слід зазначити, що це вся система взаємозв'язків людини з навколишнім світом. В цьому полягає складність та специфічність наукового дослідження в соціальній сфері [14, с.110].

Для отримання корисних теоретичних та практичних знань наше дослідження було побудоване на принципах і методах наукового пізнання соціальної роботи з молоддю, щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж.

Наше наукове дослідження характеризується такими ознаками:

- цілеспрямованістю процесу досягнення поставленої мети та сформульованих задач дослідження;
- направленістю на пошук нового, висування оригінальних ідей, нове освітлення питань, що розглядаються;

– доказовість, послідовність та обґрунтування зроблених узагальнень і висновків [38, с.7].

Методологічні принципи становлять основу дослідження. У методології науковим принципом визначають абстрактне висвітлення ідеї та поглядів, що виникли в процесі суб'єктивного осмислення досвіду людей. Наше дослідження базується на таких методологічних принципах: об'єктивності, всебічності, детермінізму, єдності теорії і практики, термінологічному.

Провідним принципом нашого дослідження став принцип об'єктивності. Даний принцип зобов'язує розглядати явища в цілому, незалежно від бажань, прагнень, установок і пристрастей суб'єкта пізнання. Принцип об'єктивності передбачає не спотворене розкриття предметів, явищ та процесів, їхніх сторін та властивостей.

Він характеризується всебічним урахуванням факторів при розкритті явищ, знаходженні адекватних дослідницьких засобів для отримання істинного знання. Дослідження передбачає уникнення суб'єктивізму та упередженого ставлення під час аналізу соціальної роботи з молоддю, щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж.

Основою дослідження став принцип всебічності вивчення процесів і явищ. Даний принцип дає можливість моделювати досліджувані явища і розглядати їх в стані розвитку у різних умовах. Він дозволяє здійснити багаторівневе вивчення предмета дослідження, а саме проаналізувати, молодь, як важливого клієнта соціального працівника, розкрити особливості деструктивних проявів в соціальних мережах, та безпосереднє визначення перспектив розвитку соціальної роботи, щодо профілактики впливу на молодь деструктивних соціальних мереж.

Принцип детермінізму зобов'язує дослідника враховувати вплив різних факторів і причин на розвиток тих чи інших явищ. При дослідженні соціальної роботи з молоддю щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж, необхідно враховувати досвід минулого, особливості здійснення допомоги сьогодення і розроблення перспектив розвитку в майбутньому [9,

с.41-44].

Велику роль в успішному здійсненні досліджень відіграє принцип єдності теорії і практики. Практика виступає критерієм істинності будь-якого теоретичного положення. У свою чергу, практика, яка не спрямовується науковою теорією, страждає стихійністю. Принцип єдності теорії і практики дозволив аналізувати теоретичні напрацювання з предмету дослідження та здійснити розробку практичних рекомендації вдосконалення та реалізувати соціальну роботу з молоддю, щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж.

Термінологічний принцип передбачає аналіз та уточнення основних понять дослідження, визначення та встановлення взаємозв'язку між ними. На основі термінологічного принципу були розкриті основні поняття дослідження, зокрема, соціальна робота, молодь, профілактика, деструктивні соціальні мережі [27, с. 72-73].

Спираючись на методологічні принципи наукового дослідження слід виділити основні методи, прийоми практичного та теоретичного освоєння предмета дослідження. Метод виконує головне завдання в науковому пізнанні – відкриття та обґрунтування об'єктивних законів дійсності. Під час дослідження були використані методи як теоретичного, так і емпіричного рівнів пізнання.

На теоретичному рівні були використані такі загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція. Аналіз – метод наукового пізнання, який полягає у вивченні предмета за допомогою виділення його частин. В якості таких частин можуть бути елементи об'єкта або ж його властивості, ознаки. Завдання аналізу полягає в тому, щоб з різного роду даних, що відбивають окремі явища і факти, скласти загальну картину процесу, виявити його сутність, властиві йому закономірності.

Сутність аналізу в нашому дослідженні полягає в розчленуванні предмета дослідження, з висвітлення молодь, як специфічну категорії клієнтів соціальної роботи; прояву деструктивного впливу в соціальних мережах; профілактику, як сучасну технологію подолання негативного впливу деструктивних соціальних

мереж.

Метод аналізу дав можливість визначити сутність досліджуваного явища та визначити головні елементи, які є перспективними для розвитку наукового пізнання. Після аналізу частин предмета, настає наступна стадія пізнання – синтез.

Синтез – це метод вивчення об'єкта, що передбачає розкриття його цілісності, єдності та взаємозв'язку його частин. Синтез дозволяє об'єднати складові частини воедино досліджуваного предмета, які були розчленовані в процесі аналізу. Кінцевим результатом синтезу виступає абсолютно нове утворення, властивості якого розкривають внутрішній взаємозв'язок і взаємозалежності елементів.

Метод синтезу в нашому дослідженні допоміг визначити чому молодь стає схильною до впливу соціальних мереж та якими засобами можна попередити залучення молоді до деструктивних соціальних мереж [3, с. 96-97].

Індукція – це метод, який передбачає логічне узагальнення результатів спостережень над об'єктом і рухом думки від одиничного до загального. В якості методу наукового дослідження індукцію можна визначити як процес виведення загального положення із спостереження ряду приватних одиничних фактів.

За допомогою методу індукції були розглянуті існуючі технології профілактики впливів деструктивного соціальних мереж, зроблений загальний висновок, щодо їх використання на практиці та загальну ефективності для суспільства.

Дедукція – це метод дослідження, що полягає в русі думок від загального до окремого. Дедукція відрізняється від індукції протилежним рухом думки. Початком дедукції являється гіпотеза, що має характер загального ствердження.

Метод дедукції дозволив із загального судження, щодо ефективності профілактики серед молоді впливу деструктивних соціальних мереж, виділити одиничні судження про напрямки та фактори оптимізації даної проблеми [10, с.34-35].

Емпіричний рівень в науковому дослідженні має місце в процесі досвіду, що розуміється як взаємодія суб'єкта з об'єктом пізнання, при якому суб'єкт відображаючи об'єкт, активно змінює, перетворює та покращує його властивості. Практичні засади предмета дослідження були проаналізовані та розроблені на емпіричному рівні пізнання на основі методу соціологічного опитування та проектування.

Анкетування – це метод соціологічного дослідження, в основі якого лежить одержання письмових відповідей на поставлені запитання, збирання інформації за допомогою анкети. Забезпечуючи повну анонімність, метод анкетування дає змогу ефективніше досліджувати соціальні проблеми суспільства [16, с.67]. За допомогою даного методу було досліджено думки, судження та оцінка молоді віком 14-18 років стосовно соціальних мереж, соціальний та психологічний стан ризику залучення до деструктивних соціальних мереж .

В нашому дослідженні було також застосовано метод проектування, що передбачав побудову перспективних моделей, прообразу майбутнього об'єкта в рамках предмета дослідження. Використання проектування в дослідженні відбулося під час побудови моделі реалізації ефективних напрямків соціальної роботи з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж, та перспектива створення проекту, що має актуальність для суб'єктів та об'єктів соціальної роботи.

Підводячи підсумки до першого розділу, слід зазначити, що стан наукового вивчення предмету дослідження характеризується трьома напрямки пізнання проблематики: дослідження з початку XIX століття суті соціальної роботи з молоддю, як практичної професійної діяльності; визначення науковцями сучасного стану молоді в українському суспільстві; вивченням наукових поглядів на розвиток соціальних мереж та їх вплив на особистості.

Термінологічно-категоріальний апарат теми представлений такими поняттями: соціальна робота, як практична діяльність, галузь науки та навчальна дисципліна; профілактика, як напрям соціальної роботи, щодо

попередження та запобігання негативних явищ у суспільстві; молодь, велика група людей, що мають вікові межі та особливе положення в суспільстві; деструктивні соціальні мережі, як соціальні структури, що цілеспрямовані на спонукання іншої людини до діяльності, що несе негативний характер.

Дослідження було проведене на основі таких принципів: об'єктивності, всебічності, детермінізму, єдності теорії і практики, термінологічному. Методами дослідження об'єкта на теоретичному рівні стали: аналіз, синтез, індукція та дедукція; на емпіричному рівні: анкетування, проектування.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ З ПРОФІЛАКТИКИ ВПЛИВУ ДЕСТРУКТИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

2.1. Молодь як специфічна категорія клієнтів соціальної роботи

Молодь є особливою соціально-демографічною групою, яка має свою соціальну специфіку, відмінності в способі життя, ціннісних орієнтаціях. На етапі свого становлення вона здобуває моральні, духовні, трудові основи не тільки свого соціального майбутнього, але і суспільства в цілому.

Молодь один з продуктивних сил в суспільстві. Ця категорія населення в Україні визначена віковими межами, відмінностями у своїй ролі, головними функціях, що дає можливість ідентифікувати її від інших соціально-демографічних груп. Молоддю в Україні вважають особи віком 14-35 років [53].

Саме тому для визначення ролі молоді як чинника розвитку суспільства, необхідно сформулювати притаманні їй віковій групі особливості:

- підвищений рівень народжуваності;
- висока мобільність;
- великий попит на освіту та трудову діяльність;
- підвищення продуктивна активність.

Звідси можна стверджувати, що молодь виступає майбутнім держави, її інтелектуальний потенціал стає основою економічної, політичної, культурної та соціальної сфер життя будь-якої держави [65, с. 460].

При розгляді молоді важливо охарактеризувати її як суб'єкта і об'єкта суспільних перетворень. Тобто, суб'єктом молоді виступає, коли отримує здатність активно впливати на суспільство, змінювати його, проте разом з тим вона є об'єктом, адже на неї здійснюється суспільний вплив. Молодь не є

замкнутою соціальною групою, вона є системою, що розвивається і включена у суспільство в його різноманітні взаємозв'язки та взаємодії.

Аналіз молоді як специфічної категорії клієнтів соціальної роботи передбачає розгляд основних функцій, які виконує молодь в суспільстві та проблем, з якими вона зіштовхується в сучасній Україні, для подальшого вивчення методів подолання.

Функції, які найбільш характерні для молоді в суспільстві є соціалізації, відтворення, трансляції. Соціалізація – це функція, яка характеризує молодь, як таку, що в процесі свого соціального розвитку соціалізується, тобто проходить стадії включення в суспільство. Також для неї властива функція відтворення суспільних рис, споживання та виробництва матеріальних благ, робочої сили і виробничих відносин. Молодь виконує трансляційну функцію, тобто засвоює і передає, поширює навички, знань, досвід старшого покоління [73, с. 195].

Утворення української державності сприяло розвитку молодіжної політики на державному рівні через розробку та прийняття законодавчих нормативно-правових актів «Декларації про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.); Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.) та деталізувати в такі Закони: «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.), «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р.) тощо.

Прийняття декларації стала тою основою, що спричинила подальший розвиток молодіжної політики. Основні засади про створення соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку молоді в інтересах особистості, суспільства та держави знайшли своє відображення в Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 року. Згідно з даним Законом на державу покладається обов'язки забезпечення права на працю та її захист, підтримки підприємницької ініціативи та діяльності, сприяння підвищенню рівня життя молодої особи, реалізацію право на житло, гарантування гідний рівень освіти та культурного розвитку [53].

Більш важливим на шляху розвитку молодіжної політики стало прийняття Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 року. Сам там висвітлено особливості організації та правового захисту об'єднань молодих громадян та державні гарантії що забезпечують їх діяльність [51].

21 червня 2001 р. особливості соціальної роботи були закріплені в Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Це дозволяло виділити ті напрямки соціального захисту молоді, що спрямовані на її гармонійний та різнобічний розвиток, серед яких:

- визначення та закріплення правових засад та норм;
- розроблення та реалізація на всіх рівнях суспільства програм соціальної підтримки;
- забезпечення дотримання соціальних стандартів та гарантій;
- організація соціальної роботи з молоддю;
- розвиток форм сімейного виховання;
- утвердження та популяризація здорового способу життя серед молоді;
- здійснення соціальних профілактичних та реабілітаційних заходів;
- включення в суспільство молодих осіб з інвалідністю;
- розвиток волонтерства у сфері соціальної роботи з молоддю [52].

На сьогодні єдиною діючою молодіжною програмою в Україні є Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки. Пріоритетними завданнями Програми є національно-патріотичне виховання молоді; формування громадянської позиції; популяризація здорового способу життя та культури здоров'я серед молоді; набуття молодими людьми навичок, знань та інших компетентностей поза системою освіти; створення умов для працевлаштування молоді; створення умов для забезпечення молоді житлом; забезпечення партнерської підтримки молоді, що проживає на тимчасово окупованій території України, та внутрішньо переміщених осіб; забезпечення міжнародного молодіжного співробітництва [50].

Не дивлячись на законодавче підґрунтя встановлення української молоді,

в наш час на неї покладається безліч викликів які призводять до виникнення молодіжних проблем. Можна стверджувати, що соціальні проблеми молоді – це певна суперечність в реальному житті представників молодого покоління, якась ситуація, в якій у молодій людині немає відповідного обставинами рішення.

На етапі свого становлення у віці 14-18 років на молодь покладається багато функцій, які вона не завжди здатна вирішити. Стаючи відкритою соціальною групою, саме в цей період, вона включається в різноманітні взаємозв'язки та більш за все взаємодіє в суспільстві. У віці 14-18 років у особистості особливо бурхливо змінюється спосіб, цінності та цілі життя. На молодий вік випадають головні соціальні події в житті людини: завершення загальної освіти, вибір професії та одержання професійної підготовки, початок трудової діяльності, вступ у шлюб, народження дітей [57, с.159].

В Україні за останнє десятиліття в середовищі молодого покоління були відзначені наступні негативні тенденції:

- зменшення частка молоді у складі населення, що обумовлено зниженням народжуваності, збільшенням смертності серед молодих людей;
- деформується система цінностей, зокрема, підірваний престиж сумлінної праці, чесності, колективізму, роботи в сфері матеріального виробництва, збільшення розриву між зростаючими запитами молодих людей в сфері споживання та їх слабкою мотивацією до праці;
- зростання кількості незайнятої молоді та частки осіб, які не можуть працевлаштуватись на бажану професію через брак досвіду, вона віддає перевагу галузям, пов'язаним з фінансами, обміном і перерозподілом товарів і послуг, управлінської діяльності в недержавному секторі;
- збільшуються масштаби девіантної поведінки серед молоді: хуліганство, наркоманія, алкоголізм, проституція, насильство, вчинення тяжких злочинів, відмічена тенденція «омолодження» організованої злочинності, яка все ширше вбирає в себе не тільки юнаків, а й підлітків і дітей;
- погіршення стану здоров'я, сучасне молоде покоління є менш здоровими фізично та психічно, ніж попереднє, наслідками негативних

тенденцій у стані здоров'я молоді є скорочення трудового потенціалу країни та зменшення частини працездатного населення;

- знижується інтерес школярів до отримання знань, якість навчання в системі загальної освіти падає [33, с.162–164];

- зміна політичного самовизначення, відчуження молодих людей від участі в управлінні через зростання пасивності і недовіри до офіційних органів державного управління;

- поглиблюється розрив між поколіннями, падає авторитет батьків, на тлі критичного ставлення до їх способу життя, цінностей і поглядів; латентно виникає «конфлікт поколінь»;

- наявності криза молоді сім'ї, що виявляється в зменшенні шлюбних союзів серед молоді, розпаді сімей в перші роки спільного життя, скорочення народжуваності, тяжкому матеріальному становищі багатодітних і неповних сімей.

Молоді притаманно бути новаторами та відкидати консервативні цінності, у неї є певні очікування, пов'язані з пошуком власного шляху та можливостей самореалізації, успішність цих процесів є показником реалізації потенціалу суспільства. Для значної частини української молоді гострими залишаються загальносуспільні проблеми соціального становища, такі як бідність, погіршення здоров'я, забезпечення житлом [67, с.23].

Важливою проблемою сучасності залишається відкрите питання, про те чи зуміє суспільство утримати найбільш важливу групу, якою є молодь, чи вона перетвориться на ту групу, яка більш прагне до закордонних культур, аніж до своєї власної.

Виникнення даного ряду проблем передують суттєве підґрунтя їх виникнення. Ними, зокрема, виступає соціально-економічна нестабільність в українському суспільстві, яка існує в досить довгий період, недоліки організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах, зниження виховного потенціалу сім'ї, неякісна організація праці на виробництві, негативний вплив антигромадських елементів [54, с. 25].

Для молоді 14-18 років є характерні риси віктимності, тобто здатність стати жертвою злочинних посягань. Для осіб підліткового віку головним фактором віктимності виступає їх вік. Вікова віктимність обумовлена такими чинниками: біологічна незавершеність формування особи, що визначає неможливість дати опір злочинним посяганням; соціальна незавершеність формування особи, що визначає нездатність адекватно оцінювати обстановку та збільшує потрапити стати жертвою злочину.

Характерні для молоді віктимні риси можна поділити на такі групи: індивідуальні та загальні. До загальних рис відносять допитливість, наївність, довірливість, невміння стримувати емоції та адекватно реагувати на ситуацію, відставання психічного розвитку від фізичного, перевага процесу збудження у психічній діяльності над процесом гальмуванням, фізична слабкість.

Індивідуальні риси поділяють на біопсихологічні, психологічні та соціально-психологічні. Психологічними факторами є агресивність, жорстокість, тривожність, схильність до ризику, необ'єктивна оцінка можливостей, емоційна неврівноваженість. Наступними факторами є соціально-психологічні, до яких належать: потреба самоствердженні та спілкуванні. Біопсихологічними факторами є тип темпераменту та наявність рис, характерних саме для даного типу особистості [45, с. 99-100].

Живучі в умовах постійної соціальної напруги і психологічного дискомфорту в молодіжному середовищі поширюються різноманітні негативні явища, зокрема, впливи деструктивних соціальних мереж. Аналіз проблем молоді та притаманні їм риси віктимності, дають можливість систематизувати та виділити основні причини впливу деструктивних соціальних мереж.

Соціальними причинами є бажання позбавлення самотності, пошук нових друзів, отримати та відчувати підтримку, любов, порушення важливих стосунків, втрата близької людини, зміна соціального статусу. З'являється прагнення стати часткою спільної справи, відчувати важливість для інших, усвідомити власну неповторність та винятковість, створити певний образ себе самого. Виникає

можливість перекласти на іншу особу прийняття рішень або проблем, а також задовольнити потребу в сильному авторитетному керівникові.

Духовними причинами є пошук сенсу життя, бажання знайти відповіді на важливі та глобальні питання, які дають поштовх до зміни особистого та суспільного життя, знайти нове місце у світі, потреба вірити в те, що стоїть над реальним, буденним і матеріальним, прагнення пошуку контакту із собою та іншими, досягнення значущості власного індивідуального існування.

Психологічними причинами є проблема психологічного здоров'я, стресові переживання та стани, необхідність підтримки через переживання тяжкої психічної травми, розлади нервової системи, проявлення залежної поведінки.

Фізіологічними причинами є проблеми фізичного здоров'я, тяжке захворювання, нещасний випадок, проблеми соціальної адаптації у людей, що мали чи мають захворювання [48, с.38].

Дослідження проблем соціалізації молоді набуває особливого значення в сучасному інформаційному суспільстві. Як невід'ємна частина суспільства, молодь відчуває всі суспільні зміни, унаслідок чого в процесі соціалізації отриманий і перетворений соціальний досвід відтворюється нею на ціннісному та поведінковому рівнях. При цьому необхідно враховувати, що мислення, свідомість та поведінка молодих людей, міжособистісні та групові відносини в інформаційному середовищі швидко трансформуються. Результатом виступає те, що молодь проявляє свою суб'єктивність, інтегрується в соціум, знаходячись у ситуації прискореної соціокультурної та інформаційної динаміки.

Соціальні мережі все частіше замінюють традиційні спільноти, виступаючи їх аналогом у віртуальному просторі. На їх основі молоде покоління починає по-новому вирішувати завдання реалізації себе та самопрезентації. Віртуальне середовище та можливості створення віртуального світу, з легкістю захоплює молодь, через динамічність, яскравість, інформаційну насиченість, свободу слів і дій у соціальних мережах [34, с.70].

Зворотнім боком даного середовища є відхід від справжнього життя. У особи втрачаються навички до комунікації, виникає проблема в налагодженні контактів з реальними людьми. Молодь зосереджуючись на власних переживаннях, перестає спілкуватися з близькими, так не знаходить належного розуміння з їхньої сторони.

Молода особа, яка залучена до деструктивних соціальних мереж може проявляти такі риси: втрата друзів та соціальних контактів, замкнутість, роздратування під час живого спілкування, невиконання власних обов'язків, втрата навичок вербального та невербального спілкування тощо. Зловживання соціальними мережами може призвести не тільки до десоціалізації, а й викликати деструктивні зміни у психіці та поведінці особистості. Часто результатом може стати залежність молоді від глобального простору, з проявами депресій, дезадаптації, самогубств [11, с.28].

Частіше, за все молодь звертається до деструктивних соціальних мереж за власним бажанням. Відвертаючись від власних проблем та не маючи здатність їх вирішити, у молодих осіб виникає почуття втрати віри у свої сили, що супроводжується змінами в психіці, поглядах і поведінці людини.

Соціальна робота з молоддю буде ефективною тільки в тому випадку, коли в професійній діяльності будуть враховуватись інтереси молоді, виходячи з її ролі в суспільстві. Однак, сьогодні ці інтереси обмежені об'єктивними і суб'єктивними причинами, а саме:

- молодь залишається серед найбільш незахищених в економічних відносинах частина населення;
- труднощі в економічній сфері стають фундаментом усіх труднощів і дають підстави для кризи в галузі молодіжної політики держави;
- у суспільстві присутній низький престиж моральності та духовності;
- талант і знання молоді стають не затребуваними, що приводить до розгубленості, непевнність у майбутньому, та приводить до міграцію молоді до закордону, погіршення умов життя і появи суїцидальних настроїв [59, с. 134].

Таким чином, молодь у цілому являє собою таку категорію соціальної роботи, у якій, з одного боку, виникає більше всього нових соціальних проблем, а з іншого боку, саме проблеми молоді мають особливе значення для майбутнього всього суспільного розвитку.

2.2. Небезпеки впливу деструктивних соціальних мереж

Незважаючи на різницю в трактуваннях та розуміння соціальних мереж, всі вчені сходяться на тому, що мережа охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства, має розгалужену структуру та безліч взаємопов'язаних і рівнозначних шляхів.

Мережі технології стали активно розвиватись за останні роки. Вони мають низку особливостей:

- основою мережі є комунікація індивідів;
- продукти, створені мережею, віртуальні і можуть існувати відносно самостійно;
- мережа існує як певна середа, в якій взаємодіють учасники;
- мережа має розгалужену структуру та не є ієрархічною [47, с. 72].

Розвиток соціальних мереж як механізму інформаційних обмінів протягом останнього часу набув таких масштабів, що його можна охарактеризувати як платформу у формуванні соціальних комунікацій.

Теорія соціальних мереж характеризує взаємовідношення людей визначає, чим міцніше соціальні зв'язки і відносини між людьми, тим активніше вони спілкуються один з одним, використовуючи всі можливі медіа. Інтернет простір, як і інші нововведення комунікаційної технології, сприяє процесу з'єднання людей в соціальні мережі, а також об'єднує людей і організацій, які мають географічну відстань, проте пов'язаних спільними інтересами та цінностями. Теорія соціальних мереж стверджує, що соціальна комунікація через інтернет простір доповнює і розширює традиційну соціальну поведінку [22, с. 180].

Соціальні мережі можуть бути різних видів. За відкритістю для нових учасників виділяють публічні, до яких може долучитись кожний бажаючий, та закриті, лише для окремих людей, які пов'язані однією метою, наприклад, соціальна мережа співробітників певної компанії в якій ведуться обговорення власних проєктів та розміщується конфіденційна інформація.

За спрямованістю соціальні мережі поділяють на ті що використовуються для розваги та відпочинку, професійного зростання, для пошуку роботи, наукового спрямування тощо. Соціальні мережі класифікуються за різними критеріями, наприклад, деякі дослідники визначають соціальні мережі за частотою відвідування [23, с. 56].

Серед основних функцій соціальних мереж слід виділити наступні:

– комунікаційна – в соціальних мережах особи встановлюють контакти, обмінюються новинами, отримують та передають інформацію (повідомлення, коментарі, фото, відео- та аудіо-матеріали, посиланнями на сайти);

– інформаційна – в соціальних мережах відбувається потік інформації в двосторонньому напрямку, тому учасники спілкування виступають поперемінно і в ролі комунікатора, і в ролі реципієнта. Соціальні мережі часто виступають в ролі неформальних ЗМІ, де будь-який користувач може опублікувати новинне повідомлення про події;

– соціалізуюча – в соціальних мережах особа може пройти саморозвиток, рефлексію;

– ідентифікаційна – в соціальних мережах можна знайти інформацію про особу аналізуючи її індивідуальний профіль в якому міститься особисті дані, інтереси, життєві цінності та уподобання;

– функція формування ідентичності, людина схильна порівнювати себе з тими людьми, з якими у неї є більша кількість схожих рис. Крім того, згідно когнітивного дисонансу, схожі люди позитивно оцінюють один одного. Це основний механізм, який дозволяє людині формулювати свої позиції щодо інших людей і груп [19, с. 31].

Динамічність та мінливість соціальних мереж з кожним днем все більше

приваблює молодь. Популярність спілкування, навчання, проведення дозвілля в соціальних мережах сприяють все глибшому зануренню молоді у віртуальний світ. За допомогою соціальної мережі молода особа може задовольняти приховані потреби, які вона не може реалізувати в реальному житті, однак вони мають місце в мріях і фантазіях. Даний ресурс дає можливість втілення особистісних потреб через можливість анонімних соціальних взаємодій, за допомогою яких можна створювати бажаний образ власного «Я».

На сьогодні існують багато негативних впливів соціальних мереж в просторі Інтернету, які можуть завдати шкоди в реальному житті, а саме, відкритість конфіденційної інформації та можливість використання особистої інформації третіми особами з метою отримання вигоди, можливість прояву насильства та сексуальних домагань, стресові стани через незадоволеності соціальної потреби в реальному світі, залежність від соціальних мереж, умисне створення негативного образу певної особи іншими учасниками спільноти, неправдивість інформації та надмірність у спілкування, пропаганда самогубств [49].

До негативних сторін соціальних мереж можна також віднести можливість координації діяльності злочинних угруповань. Зокрема, терористичні угруповання, користуються соціальними мережами для поширення своєї пропаганди, рекрутування нових членів та спонукання до автономного скоєння терористичних актів. Відомо, що терористичні угруповання можуть користуватись соціальними мережами для координації власної діяльності. Соціальні мережі також можуть бути використані й для поширення дезінформації [13, с.122].

В науковій літературі існує декілька класифікацій деструктивних впливів соціальних мереж, які можуть завдати шкоди в реальному житті. Умовно їх класифікують за сферами благополуччя людини.

Перша група загроз соціальних мереж фізичному благополуччю, серед яких порушення сну, зниження концентрації уваги, заклики до девіантної поведінки, зневага в харчуванні, заподіяння собі чи іншим шкоди, суїцид тощо.

Наступна група – загрози психічному благополуччю, агресія, залякування, тролінг, розпалювання ненависті та нетерпимість, мова ворожнечі, експлуатація довіри, приниження почуття гідності, розповсюдження змісту порнографічного або сексуального характеру, порушення прав людини, підвищена збудженість і депресивні стани, незадовільна якість інформації та інформаційне перевантаження тощо.

До третьої групи відносяться загрози соціальному благополуччю – зменшення часу спілкування в реальному світі, відсутність часу для виконання справ, надання в широкий доступ особистих даних, залежність тощо.

Остання четверта група – загрози матеріальному благополуччю: азартні онлайн ігри, реклама, незаконні завантаження, втрата коштів, придбання товару низької якості, Інтернет-злочинність, матеріальні збитки [69, с.288].

Для досягнення деструктивних цілей суб'єкти в соціальних мережах за основу беруться спеціальні маніпулятивні технології. Основним завдання маніпуляції є спонукати адресата, сприймати чужі думки, оцінки і висновки як свої. Для соціальних мереж можна виділити такі властивості, що є основою маніпуляції, серед них, наявність власних думок користувачів, зміна думки під впливом інших членів соціальної мережі, існування «лідерів думки»; локалізація груп за інтересами, з близькими думками, існування зовнішніх факторів впливу.

Маніпуляція в соціальних мережах включає в себе дві основні групи факторів, що визначають схильність людини підпадати під вплив: внутрішні (зміст повідомлення) та зовнішні (форма повідомлення). Вони поєднують усі види маніпуляцій, які використовують у друкованих та аудіовізуальних ЗМІ, а також нові їх прояви, що базуються виключно на індивідуальних особливостях Інтернету.

До внутрішніх належать фактори, пов'язані перш за все зі змістом повідомлення. До них відносимо: викривлення інформації, маніпулювання змістом, фільтрування інформації, підбір фактів, ціннісний акцент повідомлення та маніпулювання блоками інформації.

До зовнішніх факторів маніпуляції ми відносимо чинники, які об'єднують соціально обумовлені характеристики сприйняття повідомлення даною аудиторією. А саме методи, які: активують психологічне сприйняття людиною і слугують певним каталізатором у сприйнятті; присипляють увагу аудиторії [39].

Також окремо можна виділити ряд специфічних способів маніпуляції, які є характерними тільки для соціальних мереж. Важливе значення для стимуляції має гра. Суб'єкт сприймає соціальні мережі як гру, яка додає нові можливості. Одним із найяскравіших проявів психологічної маніпуляції, який виник в Інтернет просторі – тролінг. Це написання в інтернет-мережі провокаційних повідомлень з метою викликати конфлікти між учасниками, беззмістовну розмову, образи .

Ще одним видом маніпуляції в Інтернеті є використання банерів та яскравої навігації. Динамічна картинка рекламного характеру відволікає читачів, поступово переманюючи їхню увагу. Часто вони можуть містити анімацію, додаткову інформацію або гіперпосилання на сайт рекламодавця. Потенційним середовищем для використання маніпуляції можна вважати блоги, які наповнені постами та авторськими матеріалами. Традиційно для того, щоб створити на сайті свій блог, або мати можливість залишати коментарі під матеріалами, користувач повинен зареєструватись, залишивши свій електронний адрес, автоматично підписуючись на розсилку сайту [56].

Необхідно звернути увагу на те, що основною психофізичною небезпекою під час деструктивних маніпулятивних впливів є зміна рис характеру, поведінки особи, зниження інтелекту та творчих можливостей, придушення і в результаті – зміна особистості. Унаслідок цього можуть з'явитися емоційні групи, керовані на підсвідомому рівні, готові виконувати будь-які команди. Не дарма основний нахил маніпулятивного впливу робиться на молодь, бо саме їм притаманні ті якості, які допомагають змінити свідомість.

Для розуміння методів маніпуляцій та деструктивного впливу, які використовуються в соціальних мережах по відношенню до молоді, важливим є

розкриття особливості психологічного впливу. Основні фактори, що визначають вплив однієї особи на іншу з метою підпорядкування її діяльності в своєму науковому дослідженні розкрив Р. Чалдіні. Ним було описано чотири основних чинників, які дозволяють сформулювати у людини прихильність. Саме цим факторам і слідує суб'єкти деструктивного впливу в соціальних мережах.

Перший чинник, що впливає на ставлення людини є фізична привабливість. Особи краще погоджуються з тими індивідами, які їм знайомі або симпатичні. Привабливі люди здаються більш переконливими і їм потрібно витратити менше сил для того, щоб змінювати думку інших людей і отримувати бажаний результат.

Другим чинником, що визначає ступінь поступливості, є схожість. Більш переконливі для людини є ті люди, які схожі на неї думками та переконаннями. Саме тому іноді відбувається охоче погодження з переконаннями саме таких людей. Також відмічено, що прихильність викликають люди, які роблять похвалу до діяльності особи.

Ще один чинник, який, як правило, впливає на ставлення до людей – це близьке знайомство з нею. Це вплив виявляється реальним в першу чергу тоді, коли контакт викликає позитивні емоції, наприклад при успішній комунікації.

І нарешті, четвертий фактор, що впливає на ставлення людей один до одного – це наявність асоціацій. Люди схильні автоматично реагувати на символи авторитету. Більш того, практично всі індивіди, які шанобливо ставляться до символів авторитету, недооцінюють ступінь впливу цих символів на їх поведінку [68].

Практика маніпулювання в соціальних мережах дає змогу програмувати молодь на потрібну поведінку. Програмування особистості дає можливість «зомбіювати» особу – це ефект який досягається за допомогою повного контролю за свідомістю особистості та надає можливості керувати поведінкою молоді.

Серед таких методів найбільш відомими є:

– контроль часу та діяльності – від осіб часто потребується дотримання розпорядку дня чи графіку діяльності, це призводить до того, що в людини не залишається часу для особистих роздумів та усамітнення, в результаті виникає фізичне та психічне виснаження, на фоні якого спостерігається ослаблення та не здатність раціонально мислити;

– контроль над поведінкою особи – молоді можуть нав'язуються стиль одягу, їжа та напої, які можна вживати, це приводить до формування почуття покори та залежності від думки групи;

– інформаційний контроль – передбачається осуд та дискредитація окремих джерел інформації, відбувається одностороннє сприйняття дійсності у напрямку, вигідному суб'єкту маніпулювання, створюється передумови інформаційної дезадаптації за межами соціальних мереж;

– маніпуляція мовою – широко використовується маніпуляція змістом слів;

– вимога відмови від сну, їжі, напоїв приводить до виснаження власного здоров'я. Це змінює свідомість, у результаті чого людина стає відкритою для подальших маніпулятивних впливів [37, с. 469-474].

Масовість залучень до деструктивних соціальних мереж для української молоді була не характерною до 2016 року. Саме на цей рік припав розвиток так званих «груп смерті». За даними засобів масової інформації, учасниками цих мереж стали більше 100 тисяч підлітків з різних країн, зокрема до 30 тисяч з України [41]. Тисячі неповнолітніх користувачів почали активно цікавитись та долучатись до таких віртуальних ігор, як «Синій кіт», «Тихий дім» і «Розбуди мене в 4:20». У закритих співтовариствах куратори розсилали учасникам завдання, у яких налічувалося до 50 рівнів аутодеструктивних діянь (наприклад, вирізати лезом на руці фігуру кита або потримати руку на полум'ях і т. п.). За правильне виконання завдань особа отримує доступ до перегляду відео та фото з суїцидальним змістом.

Сьогодні випадки психологічного тиску та насильства за допомогою мережевих засобів набувають дедалі більш небезпечних та специфічних форм,

тому їх уже доцільно розглядати як самостійні соціальні проблеми, а не просто як вид маніпуляції, хоча, безперечно, основні його риси зберігаються. Особливо показовим результатом таких перетворень є мережевий вплив на молоду особу з метою доведення до самогубства. Ця проблема дуже складна як за рівнем суспільної небезпеки, так і за можливістю її наукового вивчення [28].

Таким чином, можна дійти висновку, що деструктивний вплив соціальних мереж призводить до руйнування особистості та несуть у собі загрози соціальному, психологічному, фізичному та матеріальному благополуччю. Деструктивні соціальні мережі з розвитком інформаційного суспільства, вийшли на рівень інтернет простору, що спричинило більш активного залучення до них молодих осіб.

2.3. Профілактика впливу деструктивних соціальних мереж як сучасна технологія соціальної роботи

Профілактика в сучасному суспільстві виступає широкою технологією, в соціальній роботі, що має різноманітні напрямки розвитку. Вона передбачає здійснення своєчасного впливу на об'єкт з метою збереження його функціонального стану та попередження виникнення можливих негативних процесів у його життєдіяльності.

Профілактика створює умови для соціалізації особистості, що характеризує її соціальну направленість. Тобто, соціальна профілактика – діяльність суб'єктів суспільства з попередження соціальних проблем, соціальних відхилень чи втримання їх на допустимому рівні через усунення або нейтралізацію причин, що їх породжують.

Профілактика необхідна для всього населення, проте існують такі верстви населення, які потребують її більшою мірою. До таких соціальних груп можна віднести молодь, яка особливо піддається впливу деструктивним соціальних мереж.

Соціальна профілактика має три рівні: загальнонаціональний полягає в діяльність всього суспільства направлено на вирішення протиріч у соціальному житті; спеціальний передбачає цілеспрямований вплив на негативні фактори, що пов'язані з окремими відхиленнями чи проблемами; індивідуальний направлений на конкретних осіб, поведінка яких має риси відхилення чи проблематичності [72, с. 90].

Профілактика виступає однією з основних технологій соціальної роботи, адже, проблему краще попередити, ніж потім переборювати негативні процеси та явища. Вона дозволяє не тільки зберегти суспільство, а й саму особистість від стійких негативних явищ та процесів. Необхідним є попередження розвитку негативних явищ та створення умов для повноцінного функціонування суспільства.

Об'єктом соціальної профілактики може виступати як все суспільство в цілому, так і окремі індивіди, соціальні групи, що перебувають в групі ризику, а також ті особи, які своєю діяльністю, поведінкою сприяють розвиткові проблем.

Суб'єкти профілактичної роботи можуть бути організації та установи, спеціалісти різних сфер життя, так і окремі особи, що зацікавлені у попередженні та подоланні проблеми [26, с. 87].

І хоча в сучасному суспільстві вже визнана необхідність протистояти негативному впливу тих систем, які руйнують внутрішній світ особистості, в даний час відбувається складний вибір засобів цієї протидії, серед можливого набору яких розглядається і соціальна робота.

Визначається, що діяльність деяких соціальних мереж руйнує рівновагу суспільних відносин. Ми повинні визнати, що громадяни, залучені в подібні об'єднання, а також члени їх сімей мають потребу в цілеспрямованій допомозі і підтримці, яку в змозі надати система соціального захисту, допомоги і підтримки за допомогою методів і технологій, властивих теорії і практиці соціальної роботи [2, с. 66-67].

Одним із основних напрямків соціальної роботи є соціальна профілактика молоді. Як особлива технологія, соціальна профілактика, має на меті боротьбу із

залученням молоді в деструктивні соціальні мережі та комплекс заходів, які направлені на виявлення й усунення причин вступу молодих осіб до них.

Система профілактики деструктивного впливу на молодь соціальних мереж включає такі види запобіжних заходів, як первинна профілактика, що полягає в попередженні залучення молоді до мереж; вторинна профілактика, яка включає в себе запобігання розвитку в молодих осіб негативних наслідків спілкування в мережах; третинна профілактика, яка по суті є соціальною реабілітацією членів соціальних мереж, в яких уже сформулювалась залежність [39, с.7].

Розглядаючи первинну профілактику, слід виділити, що це самий поширений вид профілактики, що носить переважно інформаційний та роз'яснювальний характер.

Первинна профілактика впливу деструктивних соціальних мереж на молодь має такі завдання:

- формування у молодого покоління установок на цінність здоров'я та життя;
- розвиток особистісного потенціалу молоді;
- самореалізації особистості в інтелектуальній, творчій та громадській діяльності;
- інформованість молоді про загальні питань діяльності соціальних мереж, наслідків їх діяльності;
- мотивація до використання безпечних поведінкових практик;
- формування навичок культурного проведення дозвілля, розвиток вмінь та захоплень.

Первинна профілактика виступає найбільш масовою та неспецифічною. Саме її повнота, та своєчасність проведення є найважливішим видом превентивних заходів у запобігання потраплянню молоді під вплив деструктивних соціальних мереж [26, с. 88-89].

Вторинна профілактика передбачає діяльність, спрямовану на попередження загострення проблеми деструктивного впливу соціальних мереж

та його наслідків серед осіб, які вже зазнали цього негативного впливу. Вона передбачає в першу чергу діагностику, що має на меті виявлення рівня дезадаптованості особи, обумовленої впливом соціальних мереж. Такі явища, що вже мають місце в суспільстві чи соціальній групі мають бути попереджені в подальшому загостренню в рамках вторинної профілактики.

Вторинна профілактика впливу деструктивних соціальних мереж на молодь передбачає реалізацію таких завдань:

- визначення та усунення причин та факторів, що сприяють формування у молоді залежності;
- надання цілеспрямованої соціальної підтримки молодій особі, що зазнала негативний вплив соціальних мереж;
- мотивація особи до зміни способу життя та відмови від соціальних мережах;
- напрацювання умінь та навичок, як дозволять особі відмовитись від руйнівної моделі поведінки на користь усвідомленій, безпечній поведінці;
- залучення близького оточення молодих осіб для формування підтримки.

Важливо, що профілактичні дії мають бути спрямовані не лише на зміну залежної поведінки від соціальних мереж на індивідуальному рівні, а й на обставини, що таку поведінку можуть спричинити [2, с. 68].

Останній вид профілактики, третинний. Саме він спрямований на попередження вже існуючих проблеми деструктивного впливу соціальних мереж на молодь, що проходять реабілітацію. Систему заходів направлена на корекцію поведінки, переорієнтацію та реабілітацію.

Третинна профілактика спрямована на попередження повторного включення молоді в соціальні мережі, а також на відновлення особистісного і соціального статусу особи.

Третина профілактика впливу деструктивних соціальних мереж на молодь орієнтована на:

- виявлення та усунення причин і умов, що сприяють залученню особи

до деструктивних соціальних мереж;

- мотивація осіб до зміни способу життя та їх поведінки;

- подолання залежності від соціальних мереж та покращення стану здоров'ям;

- соціальна реабілітація осіб, які постраждали від діяльності соціальних мереж;

- покращення якості життя;

- відновлення психологічного та соціального статусу особи;

- попередження рецидивів [61, с.126].

Існує загальний алгоритм дій, яких необхідно дотримуватися спеціалісту під час проведення профілактики, важливим він є і при попередженні впливу деструктивних соціальних мереж на молодь:

- визначення причин схильності залучення особи до деструктивних соціальних мереж;

- об'єднання сил суб'єктів профілактики для подолання залежності від соціальних мереж;

- планування напрямків діяльності, методична та організаційна підготовка суб'єктів профілактики;

- вплив на особистість, виявлення існуючих ресурсів для подолання проблеми, підвищення її особистісних ресурсів;

- здійснення впливу на культове середовище, запобігання негативному впливу середовища, подолання проблеми, забезпечення повноцінної життєдіяльності;

- моніторинг проблеми та аналіз ефективності профілактичних заходів [43, с. 6-7].

Здійснюючи аналіз профілактики деструктивних релігійних впливів на сучасну молодь, можемо виділити найбільш ефективні напрями соціальної роботи, а саме:

- виявлення молодих людей, схильних до ризику залучення в деструктивні соціальні мережі;

- проведення систематичних цілеспрямованих заходів проти залежності та впливів деструктивних мереж з молоддю і батьками;
- підвищення рівня професійної компетентності педагогів та науково–методичного забезпечення профілактичної діяльності;
- підвищення психолого-педагогічної культури батьків з метою їхнього залучення до виховання молоді [21, с. 59].

Зміст профілактики деструктивного впливу соціальних мереж полягає у здійсненні комплексних заходів первинної, вторинної і третинної профілактики, які передбачають просвітницьку роботу, діагностування осіб групи ризику, корекцію поведінки осіб, які потрапили під асоціальний релігійний вплив, їх переорієнтацію, реабілітацію тощо.

В основі системи дій, спрямованих на зменшення впливу деструктивних соціальних мереж, лежать загальні принципи соціальної роботи, які отримують в даному аспекті своє особливе звучання.

Принцип активізації, який розуміє залучення об'єкта профілактики до самостійного вирішення частину своїх проблем. Об'єкт соціальної роботи в даному випадку досить складний, клієнтами соціального працівника виступають рідні та близькі особи, що зазнала впливу мереж, а основним об'єктом впливу – система взаємозв'язків молоді з близькими людьми, а також його власні погляди і світовідчуття.

Ступінь самостійності залежної особи може розвиватися складним чином. Тому іноді для соціального працівника важливо приймав рішення і примушував до дій об'єкта, що суперечать їхнім інтересам, правам, переконанням.

Принцип «середовище – особистість» передбачає, що об'єктом змін виступає середовище, що оточує об'єкт соціальної роботи. В аспекті протидії впливу деструктивних соціальних мереж середовище мережевої групи не можливо змінити. Однак можливо змінити частину соціального середовища, наприклад, характер сімейних відносин [66, с. 90–91].

Принцип «тут і тепер» описує процес пізнання і взаємодії соціального працівника з клієнтом, в якому актуалізуються почуття і думки, які

відбуваються в даний момент. Повна відмова від минулого клієнта не можлива, проте не повноцінне вирішити питання відновлення повноцінної системи контактів молоді з близькими в даний момент часу, не дає можливість перейти до іншого етапу без втрати значної частини ефективності результату. У цьому позначається принцип «тут і тепер». Але без опори на отриманий на попередньому етапі результат і постійного повернення до нього неможливо закріплювати досягнуте і просуватися далі.

Принцип «там і тоді» означає, що в роботі з клієнтом відбувається актуалізація минулого досвіду і життєвих ситуацій клієнта, які стали причиною змін в поведінці. Наприклад, виявлення та переоцінка причин вступу людини до деструктивних соціальних мереж завжди може бути використана для позитивних змін в поведінці колишнього оточення молоді.

Принцип «я і інші» передбачає таку організацію соціальної допомоги та підтримки, коли надання допомоги клієнту відбувається з урахуванням всіх сприяючих цьому сил. За цим принципом чим максимальніше залучені всі члени сім'ї і друзів до роботи з особистістю, що потрапила під вплив деструктивних соціальних мереж, то більший ступінь імовірності досягається позитивний результат [41, с. 45-47].

Специфічні принципи соціальної роботи визначають основні правила діяльності в сфері надання соціальних послуг: універсальність, профілактична спрямованість, клієнтоцентризм, максимізація соціальних ресурсів, конфіденційність, толерантність.

На підставі перерахованих вище загальних і специфічних принципів соціальної роботи можна вибудувати систему (модель) роботи з особами, які постраждали від впливу деструктивних соціальних мереж.

Вироблення та застосування технологій профілактики впливу деструктивних соціальних мереж на молодь повинна опиратися принципи, дотримання яких може гарантувати ефективність вжитих заходів.

Серед напрямків соціальної роботи з молоддю в Україні, свою актуальність зберігає проблема «третинної соціалізації», що визначається, як входження молодшої особи до віртуального простору.

Саме тому, з метою зменшення ризику дезорієнтації та негативного впливу інформаційного середовища, на нашу думку, необхідно, по-перше, забезпечити максимальну інформованість молоді про особливості соціальних мереж та можливі прояви небезпеки. Має місце також навчання молоді свідомому сприйняттю та фільтруванню різноманітної інформації, повідомлення про корисні та цікаві інформаційні ресурси, які направлені на розвиток знань.

По-друге, можливим вирішенням проблеми може стати інформованість про більш корисні способи проведення дозвілля і реалізації своїх інтересів як у мережі, так і поза нею. Важливо сформуванню у підлітків думки про те, що соціальні мережі як ознакою слабого характеру, що заважає досягненню мети.

По-третє, важливим питання є входження соціальної роботи до соціальних мереж. Даний викликом є потребою пов'язаною з розвитком інформаційно-технологічного суспільства, та передбачає використання їх комунікативного потенціалу. Створення публічних сторінок соціальних служб та громадських організацій в популярних соціальних мережах є не новою практикою. Здійснюючи правильний підхід дозволить активізувати комунікацію між соціальною службою як суб'єктом та молоддю як об'єктом соціальної роботи. Це підвищує ефективність інформаційної роботи щодо профілактики деструктивності, а створює сприятливу платформу для роботи над іншими проблемами соціальної роботи з молоддю [64, с.130].

Розроблення повноцінної програми профілактики деструктивних впливів соціальних мереж має орієнтуватись на: превентивне виховання; соціальна робота із старшими шкільними групами; теоретичну й методичну підготовку педагогів; роботу з батьками (спільні батьківські збори, індивідуальні консультації, зустрічі з психологами, працівниками соціальних служб); надання альтернатив віртуальної залежності.

Техніками реалізації даних програм є інформаційні лекції, бесіди, індивідуальні консультації для батьків та учнів, зустрічі з працівниками соціальних служб та психологами, перегляд коротких відеосюжетів, ігри, які слугували засобом зняття психологічного напруження учасників [32].

В молоді в рамках профілактики деструктивної впливу соціальних мереж має сформулюватись позитивне та негативне їх значення. Реалізувати профілактику впливу деструктивних соціальних мереж на молодь можна через систему методів, таких, як тренінги, що направлені на інформування, стимулювання розвитку необхідних навичок та моделей поведінки, проведення консультативних бесіда з молодь та їх оточенням, здійснення психологічної діагностики для виявлення схильних індивідів та направлення їх на психокорекцію, організація заходів, що сприяють формуванню здорового способу життя.

Однією з розповсюджених технік профілактики та зменшення негативних наслідків соціальних мереж можна запропонувати тренінгові заняття з формування свідомого «віртуального «я» для тих, хто тільки починає знайомитись з Інтернет-простором. Тренінгові методики також доцільно використовувати для профілактики та боротьби з залежністю, деструктивними впливами, поруч з інформаційною роботою.

Тренінгові заняття сприяють формуванню навичок адекватного рівня домагань та позитивного спілкування поза мережами, нормалізації соціальної адаптації, конструктивного емоційного стану та розумінню своїх почуттів, допомогти молоді краще розібратися в собі, у своїх переживаннях та зрозуміти власний емоційний стан, отримати досвід рефлексії та самоаналізу, розкрити вміння ставити цілі в житті [70, с.121].

Також методи профілактики негативного впливу деструктивних соціальних мереж мають спрямовуватись на формування життєвих ціннісних орієнтацій, позитивної самооцінки та культури поведінки, сприяти підвищенню автономності особистості, розвитку критичного мислення і забезпечення психологічного захисту в ситуаціях ризику, а також на розвиток навичок

протистояння груповому тиску, конструктивному вирішенню конфліктних ситуацій та навичок здорового способу життя у молодих людей.

Підводячи підсумки другого розділу, слід зазначити, молодь як найбільша соціально-демографічна група виступає гарантом розвитку суспільства. На молодь покладається багато суспільних викликів, які вона не завжди здатна самотійно подолати. У молодіжному середовищі прослідковують наступні тенденції: зменшення кількості молодих осіб, збільшення випадків девіантної поведінки, безробіття, зниження якості знань, відчуженість від політики, розрив поколінь. Висвітлення основних проблем молоді дає можливість виділити причини залучення їх до деструктивних соціальних мереж та визначити її як об'єкта соціальної роботи.

Соціальні мережі характеризуються розгалуженою структурою та комунікацією між учасниками. Соціальні мережі виконують комунікаційну, інформаційну, соціалізуючу та ідентифікаційну функції. Деструктивний характер соціальних мереж проявляється в цілеспрямованому впливі на особу, з метою зміни її поведінки, думок та суджень. У своїй діяльності соціальні мережі можуть завдати шкоди соціальному, фізичному, психологічному та матеріальному благополуччю молодої особи. Для досягнення деструктивних цілей частіш за все використовуються маніпуляційні технології.

Профілактика впливу деструктивних соціальних мереж включає в себе первинну, вторинну та третинну профілактику та відповідні завдання до кожної з них. Реалізувати профілактику можливо через систему заходів і методів, у формі тренінгів, консультативних бесід, психодіагностики, психокорекції.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ З ПРОФІЛАКТИКИ ВПЛИВУ ДЕСТРУКТИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

3.1. Емпіричне дослідження схильності молоді щодо небезпеки впливу деструктивних соціальних мереж

Емпіричне дослідження проведено з використанням методу соціологічного опитування через очне письмове анкетування. В опитуванні прийняли участь 128 респондентів віком 14-18 років, серед яких представлені соціологічні групи – школярів та студентів міста Запоріжжя (див. Додаток А).

Метою проведення дослідження стало визначення рівня ризику залучення молоді до деструктивних соціальних мереж, та визначення чинників такого ризику. Нами, на рівні попередніх гіпотез були визначені наступні чинники: користування соціальними мережами та проведення багато часу в них (більше 5 годин в день); відгородженість у реальному спілкуванні; не вміння конструктивно вирішувати конфлікти з рідними та друзями; часті депресивні стани, сумний настрій, переважання відчуття засмученості, втоми та самотності; невизначеність у майбутньому; бажання радикально змінити свою зовнішність чи зробити інший ризикований вчинок; схильність до залежності від чужої думки; перекладення прийняття рішень на інших (див. Додаток Б).

Формуючи вибірку сукупність даного дослідження, ми виходили із необхідності проведення порівняльного аналізу проявів чинників залучення до деструктивних соціальних мереж серед школярів та студентів. Саме тому в нашому дослідженні прийняли участь школярі запорізького ліцею № 105 та студенти Запорізького національного університету.

В опитуванні прийняли участь 102 (79,7%) учня та 26 (20,3%) студентів. Серед них 57% (73 особи) хлопців та 43% (55 осіб) дівчат. За складом сім'ї в

опитуванні прийняли участь 71,9% молоді з повних сімей та 28,1% молоді з неповних сімей.

У результаті опитування було визначено, що 99,2% респондентів користуються соціальними мережами. Даний показник підтверджує актуальність даного дослідження (див. Додаток В).

Середній показник сумарного часу перебування молоді в соціальних мережах є досить значним і складає близько 5,5 годин. Виходячи з результатів опитування бачимо, що 1-3 години в соціальних мережах проводить 35,3% молоді, 4-6 годин в соціальних мережах проводить 35,5% молоді, 7-9 годин в проводять – 11,8%, більше 10 годин проводить в соціальних мереж 16,7% опитаної молоді, серед якої 3 особи зазначили, що час їх проведення в соціальних мереж є 24 години (див. рис. 3.1.).



Рис. 3.1. Сумарна кількість годин в день, яку молодь проводить в соціальних мережах

Серед хлопців більше 10 годин сумарного часу проведення в соціальних мережах зазначили 5,4% опитуваних, в той час як серед опитаних дівчат – більше 10 годин в соціальних мереж проводить 30,9% опитуваних. Більше 5 годин в соціальних мережах проводять 50,9% опитуваних учнів та 42,3% – студентів.

Отримані результати щодо розподілу відвідування молоддю різних

соціальних мереж дають можливість визначити, що молодь, яка взяла участь в опитуванні, постійно відвідує соціальні мережі з метою надсилання повідомлень друзям – 50,4%, прослуховування аудіо- та відеозаписів – 48,0%, перегляд сторіз – 31,5%, часто відвідує опитана молодь соціальні мережі з метою пошуку інформації для навчання – 40,9%, іноді відвідує для читання останніх новин – 26,8%, дуже рідко для пошуку нових друзів – 41,7% та відеочатів з друзями – 27,5%, взагалі не відвідують соціальні мережі для онлайн ігор – 36,2% (див. табл. 3.1.).

Таблиця 3.1

**Розподіл відвідування молоддю різних розділів соціальних мереж
(дані наведені у відсотках)**

№	Розділи соціальних мереж	Як часто відвідуєте				
		Взагалі не відвідую	Дуже рідко відвідую	Іноді відвідую	Часто відвідую	Постійно відвідую
1	Відеочати з друзями	23,6	27,5	24,4	13,4	11,1
2	Повідомлення друзям	0,8	6,3	15,0	27,5	50,4
3	Пошук нових друзів	28,4	41,7	22,0	5,5	2,4
4	Перегляд сторіз	14,2	15,0	21,2	18,1	31,5
5	Прослуховування аудіо– та відеозаписів	3,2	7,9	12,6	28,3	48,0
6	Читання останніх новин	11,0	20,5	26,8	24,4	17,3
7	Пошук інформації для навчання	6,3	4,7	26,1	40,9	22,0
8	Онлайн ігри	36,2	13,4	18,9	13,4	18,1

Кількість дівчат, що постійно відвідує соціальні мережі для спілкування з друзями є більшою 67,3%, ніж хлопців – 37,5%. Так тенденція спостерігається і щодо постійного відвідування соціальних мереж та щодо перегляду сторіз (дівчата – 49%, хлопці – 18%) та прослуховування аудіо- та відеозаписів (дівчата – 60%, хлопці – 38,9%). Кількість хлопців серед учасників дослідження, що постійно відвідують соціальні мережі, є більшою тільки для

онлайн ігор – 27,8%, дівчата тут засвідчили відвідування лише у 5,4%.

Порівнюючи результати опитування за соціальним статусом, слід зазначити, що кількість студентів, які постійно використовують соціальні мережі для навчання є значно більшою (46,15%), ніж учнів (15,8%), так як 30,7% школярів взагалі не використовують соціальні мережі для навчання.

Учасники дослідження, які мають неповний склад сім'ї мають дещо вищі показники щодо постійного відвідування соціальних мереж у порівнянні з опитуваними, що мають повні сім'ї. Так, з метою спілкування з друзями (неповна – 58,3%, повна – 47,2%), перегляд сторіз (неповна – 41,6%, повна – 27,5%).

Таким чином, молодь відвідує соціальні мережі переважно з метою віртуального спілкування з друзями, прослуховування аудіо- та відеозаписів та переглядати опубліковані історії в профілях своїх друзів.

Результат дослідження відповідей респондентів, щодо їх поведінки у реальному спілкуванні з однолітками є цілком позитивним, а саме 50,8% опитуваних зазначили, що вони намагаються підтримати дружню атмосферу в групі, і лише 7,8% зазначили, що намагаються не зважати на розмови в групі. Тобто показник замкнутості у спілкуванні з однолітками є відносно низьким (див. рис. 3.2).



Рис. 3.2. Характерні прояви поведінки у реальному спілкуванні з

однолітками

Аналізуючи результати дослідження щодо вміння конструктивно вирішувати конфлікти з рідними та друзями, слід відзначити спрямування молоді на конструктивне вирішення конфліктів. А саме, 41,4% опитуваних відзначили, що намагаються домовитись, при виникненні непорозумінь з рідними та близькими (див. рис. 3.3.).



Рис 3.3. Навички молоді конструктивно вирішувати конфлікти з рідними та друзями

Студентська молодь більш налаштована на конструктивне вирішення конфліктів. Так, 53,9% опитаних студентів зазначили, що вони намагаються домовитись у під час конфлікту з близькими, в то й час як серед учнів 37,2% мають налаштування на конструктивне вирішення конфлікту, а 18,6% школярів зазначили, що виражають своє обурення в конфлікті відразу.

Визначення рівня відчуття сумного настрою, засмученості, втоми та самотності в опитаній молоді дає можливість констатувати факт, що більше половини опитаних респондентів час від часу відчувають сумний настрій, переживають відчуття засмученості, втоми та самотності (див. рис. 3.4.).

Порівнюючи відповіді хлопців та дівчат, щодо наявності переваження емоційних станів, слід відмітити, що 25,5% дівчат дуже часто відчують сумний настрій, в той час лише 9,6% хлопців мають дуже часто відчуття засмученості, втоми та самотності. 19,6% опитаних учнів дуже часто відчуються сумний настрій. В свою чергу значно менша кількість студентів (3,8%) відзначили, що мають дуже часто сумний настрій.

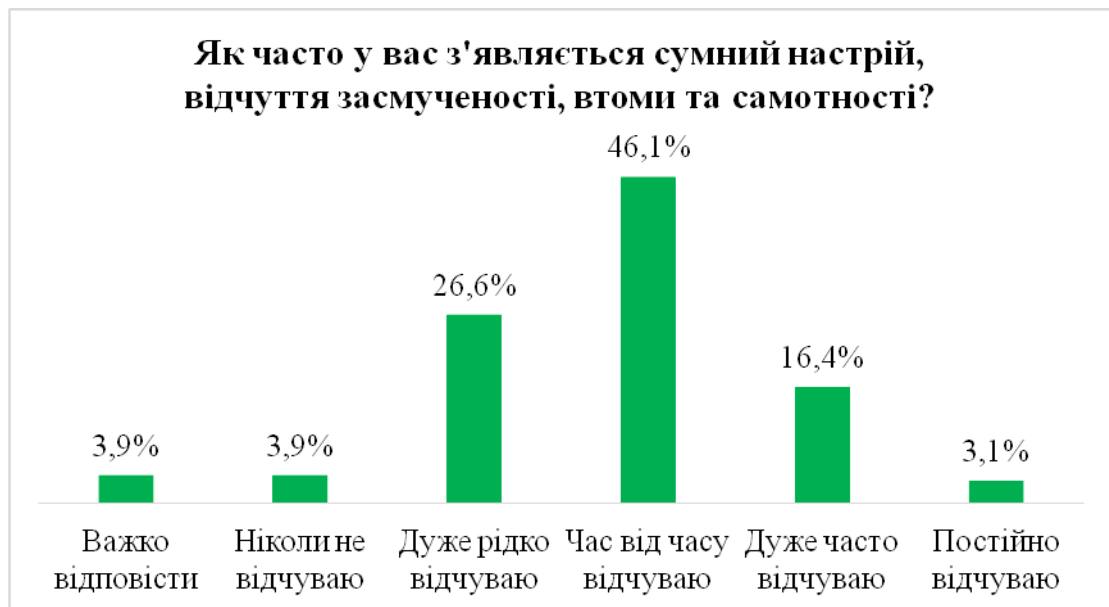


Рис. 3.4. Рівень прояву сумного настрою, відчуття засмученості, втоми та самотності

Дослідження рівня невизначеності у майбутній діяльності, дало можливість отримати результати, які підтверджують, що 38,3% опитаних знають чим хочуть займатись, 32% мають тільки приблизне уявлення, 20,3% пробують та намагаються визначитись і 9,4% зовсім не мають планів на майбутнє. Аналіз відповідей респондентів за соціальним статусом дає можливість зазначити, що 40,2% учнів знають, чим хочуть займатися, студентів – 30,8%, 10,8% учнів зовсім не мають планів на майбутнє, студентів – 3,8%.

Дані таблиці (див. табл. 3.2.) дають нам можливість побачити, як часто в молоді виникає бажання радикально змінити свою зовнішність, або вчинити якийсь інший ризикований вчинок. Таке бажання ніколи не виникає у 24,2% опитуваних, виникає в край рідких ситуаціях у 41,3% опитаних, у 25% виникає дуже часто та 6,3% респонденти зазначили, що мають постійно бажання змінити

свою зовнішність.

Таблиця 3.2

Рівень виникнення бажання радикально змінити свою зовнішність та вчинити інший ризикований вчинок

№	У вас є бажання радикально змінити свою зовнішність чи зробити інший ризикований вчинок?	Кількість тих, хто дав відповідь	у % до загальної кількості
1	Важко відповісти	4	3,1
2	Ніколи не виникало	31	24,2
3	Виникало у вкрай рідких ситуаціях	53	41,4
4	Дуже часто виникає	32	25,0
5	Постійно виникає	8	6,3

Дуже часте виникнення бажання змінити свою зовнішність відзначили 36,4% дівчат, та 16,4% хлопців. Відмінність спостерігається і у відповідях респондентів різних соціальних статусів: студенти (30,8%) дуже часто мають бажання вчинити якийсь ризикований вчинок, серед учнів лише 23,5%.

Подальший аналіз визначення групи ризику серед молоді, щодо залучення до деструктивних соціальних мереж передбачив дослідження схильності до залежності від думок інших (див. рис. 3.5.).



Рис. 3.5. Рівень залежності від думок інших осіб

Респондентам було запропоновано відповісти на питання як вони проявляють свою точку зору в спілкуванні з іншими людьми. 19,5% опитаних мають та відстоюють свою точку зору, 66,4% мають свою точку зору, але можуть прислухатись до думки інших, 7% часто погоджуються з думкою інших, 4,7% легше погодитись з думкою інших ніж відстоювати свою думку.

Перекладання прийняття рішень на інших, наступний критерій який ми досліджували. Респондентам було запропоновано визначити яка поведінка для них характерна під час прийняття важливого рішення. Самостійно приймають рішення і не радяться з іншими 14,1%, питають думки інших, але рішення завжди приймають самі 64,8%, приймають рішення разом з друзями, близькими 18,8%. Варіант відповіді, що простіше, якщо складні рішення будуть приймати інші люди зазначили лише 0,8% (див. рис. 3.6.).

При цьому 84,6% опитаних студентів прислухаються до думки інших, однак рішення завжди приймають самі, серед учнів така кількість 59,8%, вони мають схильність приймати рішення разом з рідними (22,5%).



Рис. 3.6. Стилі поведінки молоді у ситуації прийняття важливого рішення

Для визначення схильності молоді до залучення в деструктивні соціальні мережі, важливо проаналізувати направленість в їх захопленнях та хобі (див.

рис. 3.7.). Так спираючись на переваги частоту вибору запропонованих видів занять, то 77 осіб (60,1%) захоплені музикою, 76 осіб (59,4%) займаються спортом, 43 особи (33,6%) захоплюються літературою. Менше за все молодь цікавить поезія (17 осіб – 13,3%) та театральне мистецтво (18 осіб – 14,1%).



Рис. 3.7. Хобі молоді

Проведення емпіричного дослідження дає можливість дійти наступних висновків. Актуальність даного дослідження підтверджена досить великим відсотком користування молоддю соціальними мережами. Соціальні мережі молодь використовує частіше за все для спілкування з друзями та прослуховування аудіо- та відеозаписів, що свідчить про певну заміну у молоді реального спілкування, віртуальним. Для дівчат дані показники є більш характерні, ніж для хлопців.

У той же час, результати дослідження свідчать, що в молоді не присутня відгородженість у реальному спілкуванні, вона налаштована конструктивно вирішувати конфлікти. Молодь не схильна до залежності від чужої думки та зазвичай самостійно приймає важливі рішення.

Однак значні показники виникнення частих депресивних станів, сумного

настрою, переважання відчуття засмученості, втоми та самотності та бажання радикально змінити свою зовнішність чи зробити інший ризикований вчинок свідчить про схильність молоді стати жертвами деструктивних соціальних мереж, тобто дає нам можливість стверджувати, що вона відноситься до групи ризику.

Таким чином, розробка та проведення емпіричного дослідження допомогло на основі зазначених чинники продіагностувати молодь віком 14-18 років та визначити їх уразливість щодо залучення до деструктивних соціальних мереж. Слід відмітити, що опитаних респондентів присутня схильність до вступу у деструктивні соціальні мережі.

3.2. Напрямки вдосконалення соціальної роботи з профілактики впливу на молодь деструктивних соціальних мереж

Теоретичний аналіз дослідження дозволив нам визначити існуючі технології соціальної роботи з молоддю, та охарактеризувати їх. Однак слід відмітити недостатню забезпеченість новітніми методиками у соціальній роботі, та необхідність напрацювання єдиної комплексної технології соціальної роботи з молоддю щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж.

Саме тому профілактика негативного впливу в соціальних мережах серед молоді повинна бути організована з урахуванням системності і безперервності профілактичної діяльності як з молоддю особою, так і з його родиною. Профілактична робота повинна бути спрямована на вибудовування гармонійних стосунків у сім'ї дитини, довірчих дружніх відносин між батьками і дітьми.

Завдання які постають перед соціальною роботою:

- реалізація альтернативних способів проведення дозвілля, через активне проведення молоддю часу в інтернеті;
- навчання конструктивного вирішення конфліктів;

- налагодження навичок спілкування, покращення соціально-психологічного клімату в класі;
- створення позитивного настрою;
- розвиток знань що таке соціальна мережа та її вплив на особу: позитивний та негативний;
- формування у молоді більш усвідомленого використання соціальних мереж: для навчання, розвитку своїх вмінь;
- обговорення прикладів маніпулювання та деструктивного впливу які стали фатальними для молодих осіб.

Профілактика повинна будуватись на різних підставах: на підвищенні правової відповідальності молоді та інформування їх про наслідки соціальних мереж для особистого здоров'я та здоров'я людей в соціальному оточенні, а також за допомогою проведення профілактичних заходів по зміцненню морально-психічного здоров'я; на інформаційній підготовці всіх учасників освітнього процесу (педагогів, батьків, самих навчаються) до роботи в мережі, включаючи формування знань про негативні наслідки впливу безконтрольного використання Інтернету, про існуючі ризики роботи в мережі, і способах захисту від них; на використанні педагогічних і психологічних засобів розвитку інформаційної культури, мислення і поведінки учнів; на виявленні особистісних якостей учнів, схильних до залежності і корекції їх в індивідуальній та груповій роботі; на розвиток особистісних якостей, що сприяють протистояння залежної поведінки.

Визначення головних завдань соціальної роботи з молоддю, щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж дає нам можливість охарактеризувати головні напрямки оптимізації.

Першим перспективним напрямком розвитку соціальної роботи з молоддю є діагностика. Її необхідно проводити на початку з погляду на її мету, а саме, виявлення молоді, що є групою ризику або може бути схильною до деструктивного впливу соціальних мереж через опитування або анкетування. Можна реалізувати за допомогою соціологічного прикладного дослідження, із

розробленням власних анкет.

Однак можна використовувати готові опитувальники орієнтовані на визначення девіантної, адиктивної поведінки, визначення рівня стрес стійкості, вміння уникати конфлікти та долати життєвих труднощі. Хоча виділити один напрямок в дослідженні не правильно, саме тому соціологічне анкетування тут має свою перевагу.

Необхідним напрямком в оптимізації профілактики є формування у молоді знань про негативний вплив соціальних мереж. Набуття молоддю таких знань може бути організовано в різних формах інформаційної роботи. Це можуть бути лекції, конференції, семінари. Ефективним вважається застосування інтерактивних технологій, наприклад, відео- та аудіо- матеріалів, які є ближчими та доступнішими у сприйнятті для молодіжної аудиторії.

Знання проблеми є важливим кроком профілактики, адже молодь має бути усвідомлена з можливими ризиками та які виникають наслідки. В теоретичному матеріалі може міститись інформація, про існуючі випадки прояву деструктивності в соціальних мережах.

Наступним напрямком оптимізації соціальної роботи є практичний аспект, а саме технологія формування у молоді навичок протистояти деструктивному впливу, розвиток вмінь вирішувати конфліктні ситуації, розвиток компетентності у спілкуванні, вміння вести дискусію, аргументувати власну позицію при виникненні протиріч, розвивати налаштування на співробітництво, психологічної стійкості та навчання здатності долати стреси, протистояти викликам суспільства. Такими формами виступають рольові ігри, тренінги, майстер-класи. Ефективність даних форм визначається з погляду їх практичного спрямування на розвиток необхідних навичок та рис.

Найголовніше це наявність альтернативи соціальних мереж: дуже важливу роль грає дружнє спілкування з батьками, потім спортивні захоплення, фізична праця, читання книг, секції, також спілкування з однолітками поза школою.

Робота з близьким оточенням молоді, як технологія соціальної роботи, є

невід’ємною складовою для профілактики, адже відношення з однолітками та рідними безпосередньо впливають на психологічний стан. Необхідним є систематичне проведення цілеспрямованих заходів з молоддю і батьками спрямованих на розвиток особистісних сил і здібностей. При розробленні таких заходів необхідно залучати педагогів. Це пов’язано з присутністю у педагогів більше знань про власних учнів, батьків, їх інтересів та захоплень.

Щоб допомогти у боротьбі з негативним впливом соціальних мереж у батьків необхідно сформулювати:

- розуміння нюансів соціальних мереж є одним з ключів, вони повинні знаходити звичайний час для бесід зі своїми дітьми за комп’ютером;
- замість того, щоб контролювати дії підлітків в Інтернеті, батьки повинні працювати над навчанням своїх дітей правильному прийняттю рішень;
- найкраще, що батьки можуть зробити для своїх дітей – це надати їм альтернативний досвід;
- розуміння типів спілкування через соціальні мережі є ключем до того, щоб допомогти дитині розвинути позитивну присутність в Інтернеті.

Батьки повинні допомогти дітям розвинути навички критичного мислення в спілкуванні. Батьки мають заохочувати дітей задавати питання на різні питання і не соромтеся давати роз’яснення. Часто батьків заохочують до розвитку у дітей навичок «думай, перш ніж діяти». Такі заходи можуть мати розважальний характер, головна мета їх, це створення позитивного середовища, покращення відношень між дитиною та батьками.

Останній напрямок оптимізація соціальної роботи в нашому дослідженні ми визначаємо в підвищенні рівня професійної компетентності педагогів. У них мають бути сформовано усвідомлення стану проблематики, а саме про загрози та перспективи соціальних мереж, інформованість про стан ризику серед власних учнів, навчання у використанні методів соціальної роботи та залучення до розробки та реалізації заходів профілактики.

Отже, проаналізовані напрямки оптимізації соціальної роботи з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж повинні орієнтуватись

не тільки на виявлення існуючої проблеми, а в першу чергу на попередження виникнення даного явища. Системність та всебічність напрямків профілактики орієнтуються на діагностику, розвиток теоретичних та практичних знань, виявлення творчих, інтелектуальних навичок, формування позитивного середовища серед молоді.

3.3. Проект заходів профілактики серед молоді впливу деструктивних соціальних мереж

Проаналізувавши результати соціологічного дослідження та визначивши перспективні напрямки розвитку соціальної роботи з молоддю нами запропоновано соціальний проект «4 кроки: профілактика впливу деструктивних соціальних мереж».

Актуальність проекту полягає у відсутності на місцевому рівні ефективної комплексної технології профілактики деструктивних впливів соціальних мереж, що створює небезпеку розповсюдження діяльності таких мереж, та загрози залучення все більшої кількості представників молоді Запорізького регіону.

Метою створення проекту є формування єдиної технології профілактики попередження негативного впливу на молодь деструктивних соціальних мереж. В рамках проекту планується реалізація серії заходів що направлені на молодь віком 14-18 років, педагогічного колективу та батьків.

Головними завдання проекту виступають:

- виявлення в молоді схильностей до впливу деструктивних соціальних мереж;
- розвиток у представників шкільної та студентської молоді теоретичних знань про негативний вплив соціальних мереж та практичний досвід протистояння їм;
- підвищення рівня професійної компетентності педагогів щодо проблематики та напрямків профілактичної діяльності;

– здійснення систематичних цілеспрямованих заходів з молоддю і батьками направлених на розвиток особистісних сил і здібностей, створення позитивного середовища.

Проект складається з чотирьох етапів так званих кроків, які включають в себе окремі методики соціальної роботи з дітьми, педагогами та їх батьками. Окрім цього проект включає два етапи: підготовчий та заключний.

Тривалість проекту: 2 місяці.

Цільова аудиторія: учні 9-11 класів шкіл міста Запоріжжя, батьки та педагоги, студенти 1 курсу Запорізького національного університету.

Ресурси:

Людські ресурси – активна студентська молодь активісти студентської ради та волонтерського руху «Студентське серце» факультету соціології та управління, викладацький склад університету.

Матеріальні ресурси – приміщення університету та шкіл, проектор та ноутбук, канцтовари.

Партнери: КУ «Запорізький обласний центр молоді» ЗОР, волонтерська група «Angels», Запорізькі центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, благодійна організація «Благодійний фонд «Карітас». Саме вони організують та проводить молодіжні та дитячі заходи направлені становлення й розвиток молоді, професійній орієнтації та організації змістовного дозвілля. Активна співпраця з громадськими організаціями Запорізької області необхідна для підтримки проекту.

Відповідно до програми проекту заходів профілактики серед молоді впливу деструктивних соціальних мереж розкриємо більш детально потенціал кожного з етапів (див. Додаток Д).

Підготовчий етап – направлений на підготовку роботи суб'єктів реалізації та необхідних ресурсів. На даному етапі необхідно зібрати волонтерської групи студентського активу та представити проекту. Також на даному етапі відбудеться розподіл функцій між учасниками проекту, визначення

відповідальних за проведення заходів. Підготовка необхідних матеріалів до кожного заходу, вирішення організаційних питань.

Заклучення договору про співпрацю з навчальними закладами (школами, ліцеями) у місті Запоріжжя щодо реалізації проекту, кількість дітей які необхідно залучити до проекту 30 осіб.

Перший етап – проходження учнями першого кроку профілактики, що передбачає діагностику через анкетування на тему «Уразливість молоді до впливу деструктивних соціальних мереж». Дана діагностика направлена на встановлення відношення молоді до соціальних мереж, їх соціальний та психологічний стан. Метою дослідження є визначення рівня ризику залучення молоді до деструктивних соціальних мереж. Метод збору даних є очне письмове анкетування.

Результати дослідження будуть структуровані та представлені у вигляді звіту. Даний звіт необхідно передати шкільному психологу та педагогам для подальшого проведення роботи з тими школярами, результати яких показали присутність у них схильності до деструктивних впливів соціальних мереж.

Другий етап – проходження учнями другого кроку лекції-тренінгу «Профілактика деструктивного маніпулятивного впливу серед молоді». Мета тренінгу – розвиток у молоді знань, умінь і навичок, спрямованих на ефективне розпізнавання і протидію деструктивних впливів та маніпуляцій (див. Додаток Е).

Завдання:

- підвищення загальної інформованості про деструктивний вплив, маніпуляції, маніпуляторах і способах подолання впливу;
- усвідомлення своїх сильних і слабких сторін при взаємодії з маніпуляторами;
- розвиток умінь і формування навичок протидії деструктивного впливу.

Лекція-тренінг складається з теоретичного матеріалу який направлений на ознайомлення молоді з проблемою маніпуляцій та деструктивного впливу в

соціальних мережах. Обов'язковим є переведення лекції в формат дискусії, з мотивування участі молоді в обговоренні проблеми.

В практичній частині тренінгу визначаються аспекти, які є важливими для подолання деструктивного впливу та вправи на розвиток необхідних навичок.

Першою важливою навичкою є вміння розпізнавати маніпулятивний вплив. Нами запропоновано вправу «Вовк і семеро козлят» метою якої є розвиток вмінь виявляти особу, яка маніпулює, розвиток спостережливості.

Другою важливою навичкою є збереження емоційної стійкості. Вправа «Заморожені» тренує навички саморегуляції, емоційної стійкості в ситуаціях міжособистісної взаємодії. Також виступає як фізична і психологічна розминка, активізація групи.

Третьою навичкою є вміння говорити «Ні», відмовляти від того, що особі не потрібно. Така вправа покликана сприяти формуванню навички свідомої відмови від маніпулятивних пропозицій і відстоювання свого рішення.

Четверта навичка – розвиток асертивності, вміння відстояти себе у міжособистісних стосунках, поважаючи свої права і права інших людей. Вправа «Невидимий поводок» направлена на розвиток даного вміння.

Остання навичка – вміння конструктивно вирішувати конфлікти. Вправа «Мої дії в конфлікті» орієнтована на навчання молоді конструктивним шляхам виходу із конфліктних ситуацій.

Третій етап проекту – направлений на роботу з педагогами. Планується проведення семінару на тему «Небезпека соціальних мереж: виклики, профілактика». Метою такого заходу є підвищення професійної компетентності педагогів, формування теоретичних знань щодо проблеми та розробка практичних методів роботи з дітьми та батьками. Семінар скрадатиметься з двох частин: теоретичної та практичної. В практичній частині буде надано інформацію про проблему деструктивної соціальних мереж, та представлені результати соціологічного дослідження. Практична частина передбачає реалізація серед педагогів методу мозкового штурму, на тему планування інтерактивно-розважального заходу батьків з дітьми. Даний метод є ефективним

у зв'язку з тим, що педагоги краще знають власних учнів та їх батьків, тому можуть запропонувати дійсно ефективні напрямки роботи.

Четвертий етап – направлений на планування інтерактивно-розважального заходу з батьками та дітьми. На цьому етапі важливо створити сценарій заходу, визначення дати, час проведення. Провести загальні збори батьків та дітей, оголосити про захід та запросити до участі. Та останнє завдання етапу є безпосереднє проведення заходу з батьками та дітьми.

Підсумковий етап – оцінка ефективності всіх етапів соціального проекту.

Витрати: на роздрукування анкет.

Результатом провадження проекту стане реалізація комплексної технології профілактики деструктивних впливів соціальних мереж, яка орієнтована не тільки на молодь, а й на близьке її оточення. Перспективою розвитку проекту є щорічне проведення профілактики негативного впливу соціальних мереж із залучення більшої кількості учнів міста Запоріжжя та вихід технології на рівень Запорізької області.

Підводячи підсумки третього розділу, слід зазначити, в результаті проведення емпіричного дослідження було визначено головні чинники уразливості молоді до впливу деструктивних соціальних мереж. Аналіз відповіді респондентів дав можливість визначити, що для молоді є характерним виникнення частих депресивних станів, сумного настрою, переважання відчуття засмученості, втоми та самотності та бажання радикально змінити свою зовнішність чи зробити інший ризикований вчинок.

Існуючі напрямки оптимізації соціальної роботи з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж повинні мати систематичний характер та мати всебічність у своєму спрямуванні. Ефективними напрямками розвитку соціальної роботи виступають діагностика уразливості молоді, розвиток теоретичних знань та практичних вмінь, виявлення та удосконалення творчих, інтелектуальних навичок, формування позитивного середовища через залучення близького оточення молоді.

Розроблення соціального проекту направлено на формування єдиної технології профілактики попередження негативного впливу на молодь деструктивних соціальних мереж. Проект передбачає реалізацію в чотири етапи заходів роботи з молодими особами та їх близьким оточенням.

ВИСНОВКИ

Спираючись на поставлені завдання дослідження можна зробити загальні висновки:

Проаналізувавши стан наукового дослідження соціальної роботи з молоддю, щодо профілактики впливу деструктивних соціальних мереж слід зазначити три напрямки дослідження. Першим напрямком розкриття особливості соціальної роботи з молоддю здійснювали І. Б. Іванова, А. Й. Капська, О. П. Песоцька, Л. Т. Тюття, Є. І. Холостова, В. М. Шахрай. Наступний напрямок пізнання направлений на дослідження молоді і визначення її роль і проблеми в сучасному суспільстві здійснили Б. Б. Бондарець, В. М. Доброштан, О. О. Каретна, А. Карнаух, М. Р. Козубовський, О. Т. Смух. Останній напрямок пізнання пов'язаний із визначення прояву деструктивності в соціальних мережі такими вченими К. С. Варивода, Ю. А. Данько, Я. А. Деркаченко, О. С. Гармаш, О. Ф. Гіда, Т. А. Гришина, І. І. Киричок, І. В. Рібакова, О. О. Черних.

Обґрунтувавши зміст основних понять, висвітлено, що соціальна робота – це професійна діяльність суб'єкта соціальної сфери, яка направлена на оптимізацію негативних проявів у суспільстві та надавання допомоги людям, які її потребують, що не здатні самостійно вирішити свої життєві проблеми. Профілактика, як різновид соціальної роботи передбачає систему заходів, які розроблені для попередження виникнення та розвитку будь-яких відхилень у особистості, а також загалом як комплекс превентивних заходів, які проводяться шляхом організації загальнодоступної соціально-психологічної підтримки. Молодь виступає найбільш чисельною верствою в суспільстві, що є носієм інтелектуального і фізичного потенціалу суспільства. Під деструктивним релігійним культом розуміється соціальна структура, утворена індивідами або організаціями, цілеспрямована на спонукання іншої людини до діяльності, яка несе негативний характер по відношенню до духовного, психічного, фізичного і соціального її стану.

Дослідження соціальної роботи з молоддю щодо профілактики впливу деструктивних релігійних культур передбачало застосування принципів та методів. Основними принципами на яких ґрунтується вивчення об'єкта є принцип об'єктивності, всебічності, детермінізму, єдності теорії і практики, термінологічному. На основі принципів, були застосовані методи наукового пізнання теоретичного та емпіричного рівня дослідження. Теоретичними методами в дослідженні виступили: аналіз, синтез, індукція, дедукція. Емпіричними методами, на основі яких здійснено напрацювання праксеологічних аспектів дослідження є анкетування та проектування.

Розглянувши молодь як специфічну категорію клієнтів соціальної роботи слід зазначити, що вона виступає водночас суб'єктом і об'єктом суспільних перетворень. Саму тому вона стикається з рядом проблем, які не дають їй повноцінно розвиватись, основними з них є скорочення чисельності молодих осіб, проблеми працевлаштування та зайнятості, зміна сімейних цінностей, погіршення стану здоров'я. Молодь віком 14-18 років притаманні риси віктимності, тобто стати жертвою злочинних посягань. Аналіз стану молоді в сучасному суспільстві дав можливість виділити основні групи причин вступу їх до соціальних мереж серед яких соціальні, психологічні, духовні та фізіологічні.

Охарактеризувавши прояв деструктивного впливу в соціальних мережах, слід визначити, що вони є платформою для формування соціальної комунікації. Використовуючи соціальні мережі для негативного впливу на молодь, суб'єкти маніпулювання здійснюють вплив на фізичне, соціальне, психологічне та матеріальне благополуччя особи. Деструктивні мережі в своїй практиці використовують такі методи впливу на особу: контроль часу, поведінки та діяльності особи, маніпулювання мовою, психологічні техніки зміни стану свідомості, контроль стосунків та близькості членів.

Розкриття профілактики впливу деструктивних соціальних мереж, як сучасної технології соціальної роботи передбачило визначення рівнів їх здійснення: первинний, вторинний, третинний. Профілактика виступає

провідною технологією соціальної роботи, адже проблему краще попередити ніж подолати. Реалізація профілактики впливу деструктивних соціальних мереж на молодь можлива через систему методів: тренінги, консультативні бесіди, психодіагностики. В основі проведення профілактики лежать принцип активізації, принцип «середовище – особистість», принцип «тут і тепер», принцип «там і тоді», принцип «я і інші».

Здійснивши аналіз результатів опитування молоді, щодо небезпеки схильності впливу деструктивних соціальних мереж нами підтверджена актуальність дослідження, що характеризується досить великим відсотком користування молоддю соціальними мережами. Ціль використання молоддю соціальних мереж є спілкування з друзями та прослуховування аудіо- та відеозаписів, що свідчить про певну заміну у молоді реального спілкування, віртуальним. Значними показниками виступають зміна в емоційному стані молоді, а саме депресивність, сумний настрій, втома та засмученість.

Серед зазначених напрямків вдосконалення соціальної роботи, щодо профілактики впливу на молодь деструктивних соціальних мереж слід визначити, виявлення молоді схильності стати групою ризику, формування у молоді більш усвідомленого використання соціальних мереж, навчання конструктивного вирішення конфліктів, вміння виявляти та протистояти негативному впливу, реалізація альтернативних способів проведення дозвілля, створення позитивного настрою, залучення до роботи з дітьми близького оточення.

Розроблений проект «4 кроки: профілактика впливу деструктивних соціальних мереж» направлений на попередження негативного впливу на молодь деструктивних соціальних мереж. Проект складається з чотирьох цілеспрямованих етапів які включають в себе окремі заходи соціальної роботи з дітьми, педагогами та їх батьками. Перший етап проекту направлений на діагностику уразливості молоді до впливу деструктивних соціальних мереж. Другий етап включає проведення лекцій-тренінгів серед школярів та студентів. Третій етап передбачає проведення з педагогами семінару, щодо небезпеки

соціальних мереж. Четвертий етап включає планування інтерактивно-розважального заходу з батьками та дітьми. Результатом провадження проекту стане поява нової технології профілактики деструктивних впливів соціальних мереж.

Дійшовши до загальних висновків можемо зазначити, що нами було підтверджено гіпотезу наукового дослідження, а саме, ефективними напрямками профілактики впливу деструктивних соціальних мереж є формування у молоді необхідних установок, що дозволяють вчасно розпізнавати, протистояти негативному впливу через вміння регулювати власну поведінку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова А. О., Лисак Н. В. Комп'ютерні мережі та телекомунікації : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2012. 293 с.
2. Актуальні питання теорії та практики соціальної роботи : навч.-метод. посіб. / О. П. Песоцька та ін. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 528 с.
3. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования : учеб. пособ. 2-е изд., испр. Киев : МАУП, 2004. 216 с.
4. Баранова Н. С. Вплив деструктивних соціальних мереж на молодь. *Новини науки: дослідження, наукові відкриття, високі технології* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 31 берез. 2019 р. Харків, 2019. С. 87–90.
5. Баранова Н. С. Вплив деструктивних соціальних мереж на формування особистості підлітка. *Новини науки XXI століття* : зб. тез доп. XXIV міжнар. наук.-практ. конф. м. Вінниця, 23 листоп. 2018 р. Вінниця, 2018. Ч.11, С. 9–13.
6. Баранова Н. С. Молодь в соціальних мережах : результати прикладного дослідження. *Сучасний рух науки* : тези доп. VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 4-5 квіт. 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 48–52.
7. Баранова Н. С. Профілактика впливу на молодь деструктивних соціальних мереж як напрямок миротворення суспільства. *Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: проблема мира та ненасильства в змінах глобального порядку* : матеріали IX міжнар. наук. конф., м. Запоріжжя, 12 квіт. 2019. Запоріжжя, 2019. С. 93–95.
8. Баранова Н. С. Тренінгова робота з підлітками для профілактики впливу деструктивних соціальних мереж. *Сучасний рух науки* : тези доп. IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 6-7 груд. 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 89–93.
9. Бахтина И. Л., Лобут А. А., Мартюшов Л. Н. Методология и методы научного познания : учеб. пособ. Екатеринбург : УрГПУ, 2016. 119 с.
10. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методология і організація наукових

досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 142 с.

11. Богдан М. С., Горецька О. В. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж. *Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ., 14-15 берез. 2014 р. Київ, 2014. С. 25–29.

12. Бондарець Б. Б. Молодь як об'єкт і суб'єкт соціокультурних процесів у сучасному українському суспільстві : аксіологічний аспект. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 31–34.

13. Бугера О. І. Соціальні Інтернет-мережі та запобігання злочинності : сучасні тенденції. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2018. № 2 (38). С. 110–113.

14. Букач М. М., Попова Т. С., Клименюк Н. В. Основи наукових досліджень у соціальній роботі : навч. посіб. / за ред. М. М. Букача. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 284 с.

15. Варивода К. С. Позитивні й негативні аспекти взаємодії сучасної молоді в соціальних мережах. *Науковий огляд*. 2015. № 7 (17). С. 197–213.

16. Вербець В. В. Методика організації та проведення соціологічного дослідження : навч.-метод. посіб. Березне, 2008. 231 с.

17. Гіда О. Ф. Соціальні мережі як засіб деструктивних впливів через інформаційний простір. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 3. С. 268–278.

18. Глазунов С. В. Нариси з історії соціальної роботи : навч. вид. Дніпро : РВВ ДНУ, 2015. 116 с.

19. Градосельская Г. В. Сетевые измерения в социологии : учеб. пособ. / под ред. Г. С. Батыгина. Москва : издательский дом «Новый учебник», 2004. 248 с.

20. Гришина Т. А. Соціально-психологічний вплив Інтернету як засобу масової комунікації на формування нової інформаційної культури особистості в Україні. *Держава та регіони*. 2014. № 1-2. С. 89–94.

21. Давидун М. А. Практика соціально-педагогічної роботи щодо профілактики деструктивних релігійних впливів у молодіжному середовищі. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 5. С. 58–60.

22. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації : плюси і мінуси. *Сучасне суспільство*. 2012. Вип. 2. С. 179–184.

23. Данько Ю. А. Феномен соціальних мереж у контексті становлення і розвитку мережевого суспільства. *Вісник Міжнародного слов'янського університету*. 2012. Т. 15, № 1-2. С. 53–59.

24. Деркаченко Я. А. Соціальні мережі як середовище для технологій маніпулятивного впливу. *Сучасний захист інформації*. 2016. № 1. С. 51–59.

25. Доброштан В. М. Теория социальной работы : учеб. пособ. Санкт-Петербург : СПГУТД, 2008. 373с.

26. Журавель Т. В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності. *Соціальна педагогіка* : навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Безпалько. Київ : Академвидав, 2013. С. 85–101.

27. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

28. Зінченко О. В. Мережева маніпуляція як причина підліткових самогубств: теоретичний аналіз проблеми. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 3(2). С. 25–30.

29. Капська А. Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : навч.-метод. посіб. Київ : УДЦССМ, 2001. 220 с.

30. Каретна О. О. Роль молоді в процесі соціально-економічної трансформації України. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. Одеса, 2012. Вип. 44. С. 254–264.

31. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4. С. 63–69.
32. Киричок І. І. Вплив Інтернету на морально-духовні та соціальні цінності старшокласників. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2015. № 3. С. 108–113.
33. Коваль А. Актуальні проблеми молоді. *Вісник Львівського університету*. 2012. Вип 28. С.160–164.
34. Коган К. М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища. *Міжнародний науковий форум : соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2014. Вип. 16. С. 61–71.
35. Кон И. С. Социология молодежи. Краткий словарь по социологии. Москва, 1998. 125 с.
36. Кондратьева Я. В. Организация социальной работы с молодежью на основе комплексного подхода : дисс. канд. социолог. наук. : 22.00.04 / Санкт-Петербургский государственный университет. Санкт-Петербург, 2005. 176 с.
37. Левицька І. М. Використання методів маніпулятивного впливу деструктивними релігійними організаціями. *Педагогічні та психологічні науки : зб. наук. пр. Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. № 1. С. 467–477.
38. Липчиу Н. В., Липчиу К. И. Методология научного исследования : учеб. пособ. Краснодар : КубГАУ, 2013. 290 с.
39. Лісовський П. М. Феномен Інтернету як засіб маніпуляції свідомістю в українському сучасному соціумі. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/V_KPI/FPP/2005-3-1/04_Lisovskii.pdf (дата звернення 08.12.2019).
40. Лобазова О. Ф. Принципы и методы социальной работы по предупреждению и преодолению культовой зависимости. *Приволжский научный вестник*. 2012. № 2 (6). С. 45–53
41. Лобанова А. С., Калашнікова Л. В. «Групи смерті», що формуються в Інтернет-просторі для підлітків: небезпека в умовах гібридної війни. *Вісник*

Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2017. Вип. 5 (310). С. 163–174 .

42. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методики соціальної роботи : навч. посіб. 2-ге вид., доп., і випр. Київ : МАУП, 2003. 168 с.

43. Лютий В. П. Соціальна профілактика негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі : навч. посіб. Київ : Академія праці та соціальних відносин, 2004. 42 с.

44. Марутян Р. Соціальні мережі як виклик національній безпеці. URL: http://www.dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=154%3A2012-03-15-21-44-19&catid=41%3A2010-09-14-11-24-33&Itemid=74&lang=uk (дата звернення 08.12.2019).

45. Мойсеєва О. Віктимність неповнолітніх як психолого-правова проблема. *Право України*. 2000. № 7. С. 99–100.

46. Моцик Р. В. Інтернет-залежність та її вплив на виховання сучасної людини. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2015. Вип. 18. С. 292–297.

47. Назарчук А. В. Сетевое общество и его философское осмысление. *Вопросы философии*. 2008. № 7. С. 61–75.

48. Нетрадиційні релігійні та містичні культури України : навч. посіб. / В. М. Петрик та ін; за заг. ред. В. В. Остроухова. Київ, 2003. 336 с.

49. Попова Т. В. Соціальні мережі, кібератаки та гібридні війни. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28598299.html> (дата звернення 08.12.2019).

50. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. № 148. Дата оновлення: 29.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-п> (дата звернення: 16.11.2019).

51. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 01.12.1998 р. № 281-14. Дата оновлення: 01.01.2016. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/281-14> (дата звернення: 16.11.2019).

52. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-14. Дата оновлення: 20.01.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> (дата звернення: 28.11.2019)

53. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 р. № 2998-12. Дата оновлення: 01.01.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> (дата звернення: 16.11.2019).

54. Проблемы социальной работы с молодежью : учеб. пособ. / под ред. С. С. Бразевича, Е. Г. Слущкого. Санкт-Петербург : СПбГЭУ, 2006. 103 с.

55. Прохоренко Т. Г. Соціалізація молоді в інформаційному суспільстві: особливості та ризики. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 2. С. 128–134.

56. Савончак В. Я. Дослідження маніпуляції у мережевому суспільстві. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2013. № 1074, Вип. 5. С. 22–26.

57. Смук О. Т. Соціальні проблеми сучасної молоді України в умовах трансформації політичної та соціально-економічної систем. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 30. С. 159–161.

58. Социология молодежи / под ред. В. Т. Лисовского. Санкт-Петербург : НИИКСИ, 1996. 361 с.

59. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : навч.-метод. посіб. / С. Я. Харченко та ін. Луганськ : Альма-матер, 2003. 198 с.

60. Соціальна робота: технологічний аспект : навч. посіб. / за ред. А. Й. Капської. Київ : Центр навчальної літератури, 2004 352 с.

61. Степаненко В. І. Сутність і зміст профілактики асоціального впливу релігійних культів на підлітків у соціально-педагогічному середовищі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 16. С. 123–129.

62. Струтинська О. В. Інформаційні системи та мережеві технології : навч. посіб. / за ред. М. І. Жалдака. Київ : Університет «Україна», 2008. 211 с.

63. Технологии социальной работы : учебник / под общ. ред. Е. И. Холостовой. Москва : ИНФРА-М, 2001. 400 с.
64. Титаренко І. О. Соціальна робота з молоддю в умовах поширення соціальних інтернет-мереж. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 3. С. 127–131.
65. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 574 с.
66. Фирсов М. В., Студенова Е. Г. Теория социальной работы : учеб. пособ. Москва : ВЛАДОС, 2001. 432с.
67. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. Тернопіль : ТОВ «Тернограф», 2017. 100 с.
68. Чалдини Р. Психология влияния. 4-е изд., перераб. и доп. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 288 с.
69. Черних О. О. Аналіз класифікацій загроз в Інтернеті. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 1 (290). С. 281–289.
70. Шандрук С. І. Виховання ціннісних орієнтацій старшокласників засобами масової інформації : дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.07. Кіровоград, 2001. 233 с.
71. Шаповал Н. В. Деструктивность человеческого поведения : философский анализ. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2017. Випуск 57. С. 93–98.
72. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.
73. Шевель І. Світогляд сучасної української молоді. Український інформаційний простір. URL: iijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_2/29-shevel.pdf. (дата звернення: 20.11.2019).
74. Шевцова Ю. М. Особливості роботи з молоддю в контексті людського розвитку: нова державна парадигма. *Державне управління: теорія*

та практика. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_19 (дата звернення 08.12.2019).

75. Global Social Work Statement of Ethical Principles. IFSW, IASSW, 2018. URL: <https://www.iassw-aiets.org/2018/04/18/global-social-work-statement-of-ethical-principles-iassw/> (дата звернення 15.11.2019).

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма прикладного дослідження

«Уразливість молоді до впливу деструктивних соціальних мереж»

Об'єктом даного дослідження є молодь м. Запоріжжя віком 14-18 років.

Предметом дослідження є відношення молоді до соціальних мереж, соціальний та психологічний стан ризику залучення до деструктивних соціальних мереж.

Метою дослідження є визначення рівня ризику залучення молоді до деструктивних соціальних мереж.

Метод збору даних: очне письмове анкетування.

Строки проведення анкетування: грудень 2019 року.

Генеральна сукупність: загальна кількість учнів Запорізького ліцею №105 та студентів Запорізького національного університету, факультету соціології та управління віком 14-18 років - 143 респондентів (учнів - 102, студентів - 41)

Вибіркова сукупність: присутні в школі, університеті учні та студенти (128 респондентів)

Тип вибірки: суцільна вибірка за критерієм досяжності респондентів

Гіпотези: факторами ризику уразливості молоді до впливу деструктивних соціальних мереж є:

1. Проведення молоддю багато часу в соціальних мереж;
2. Відгородженість у реальному спілкуванні з однолітками;
3. Часті конфлікти з рідними та близькими, через невміння їх вирішувати;
4. Прояви депресивних станів, сумного настрою, переважання відчуття засмученості, втоми та самотності;
5. Невизначеність у майбутньому з діяльністю, професією;
6. Бажання радикально змінити свою зовнішність чи зробити інший ризикований вчинок.
7. Схильність до залежності від чужої думки;
8. Перекладання прийняття рішень на інших.

Додаток Б

АНКЕТА

Доброго дня! Просимо Вас взяти участь в опитуванні і відповісти на питання анкети. Просимо відповідати щиро і працювати самостійно. Відповіді будуть використані лише в узагальненому вигляді. Своє прізвище вказувати не треба. Анонімність гарантується.

Поради до заповнення анкети:

1. Дочитуйте питання та варіанти відповіді до кінця і лише потім обирайте той варіант, який Ви вважаєте необхідним.
2. Для полегшення подальшої обробки інформації, обводьте кружечком цифру навпроти обраного Вами варіанту відповіді.
3. Якщо Ви спочатку обрали один варіант відповіді, а потім вирішили його змінити, закресліть старий варіант та обведіть новий.

Заздалегідь вдячні Вам за співпрацю!**1. Чи користуєтесь Ви соціальними мережами?** (оберіть один варіант відповіді)

1. так
2. ні (перейдіть до питання №4)

2. Скільки сумарного часу в день Ви проводите в соціальних мережах та інших інтернет-сайтах? (вказіть приблизну кількість годин) _____**3. Які розділи соціальних мереж Ви відвідуєте та наскільки часто?** (оцініть за 5-ти бальною шкалою, де 1 - взагалі не відвідую, а 5 – постійно відвідую)

№	Розділи соціальних мереж	Як часто відвідуєте				
		Взагалі не відвідую	Дуже рідко відвідую	Іноді відвідую	Часто відвідую	Постійно відвідую
1	Відеочати з друзями	1	2	3	4	5
2	Повідомлення друзям	1	2	3	4	5
3	Пошук нових друзів	1	2	3	4	5
4	Перегляд сторіз	1	2	3	4	5
5	Прослуховування аудіо- та відеозаписів	1	2	3	4	5
6	Читання останніх новин	1	2	3	4	5
7	Пошук інформації для навчання	1	2	3	4	5
8	Онлайн ігри	1	2	3	4	5

4. В групі з однолітками Ви частіше за все? (оберіть один варіант відповіді)

1. Активізую групу та даю тему для розмови
2. Намагаюсь підтримати дружню атмосферу
3. Активно слухаю групу однолітків.
4. Намагаюсь не зважати на розмови в групі
5. Ваш варіант відповіді (впишіть) _____

5. Коли у Вас виникають непорозуміння з рідними та близькими, як саме Ви частіше за все дієте? (оберіть один варіант відповіді)

1. Намагаюсь уникнути непорозуміння
2. Намагаюсь домовитися
3. Не звертаю уваги
4. Можу образитись і не розмовляти
5. Виражаю своє обурення відразу
6. Ваш варіант відповіді (впишіть) _____

6. Як часто у вас з'являється сумний настрій, відчуття засмученості, втоми та самотності? (один варіант відповіді)

ніколи невідчуваю	дуже рідко відчуваю	час від часу відчуваю	дуже часто відчуваю	постійно відчуваю	важко відповісти
-------------------	---------------------	-----------------------	---------------------	-------------------	------------------

1	2	3	4	5	0
---	---	---	---	---	---

Продовження Додатку Б

7. Чи визначились Ви з майбутньою діяльністю? (оберіть один варіант відповіді)

1. Знаю чим хочу займатись
2. Пробую та намагаюсь визначитись
3. Маю тільки приблизне уявлення
4. Зовсім не маю планів на майбутнє
5. Ваш варіант відповіді (впишіть) _____

8. У вас є бажання поміняти свою зовнішність чи зробити інший ризикований вчинок? (оберіть один варіант відповіді)

ніколи не виникало	виникало у вкрай рідких ситуаціях	дуже часто виникає	постійно виникає	важко відповісти
1	2	3	4	0

9. У спілкуванні з іншими людьми Ви найчастіше за все: (оберіть один варіант відповіді)

1. Маю та відстоюю свою точку зору
2. Маю свою точку зору, але можу прислухатись до думки інших
3. Часто погоджуюсь з думкою інших
4. Мені легше погодитись з думкою інших ніж відстоювати свою думку
5. Ваш варіант відповіді (впишіть) _____

10. Коли Вам необхідно прийняти важливе рішення, Ви найчастіше: (оберіть один варіант відповіді)

1. Самостійно приймаєте рішення і не радитесь з іншими
2. Питаєте думки інших, але рішення завжди приймаєте самі
3. Приймаємо рішення разом з друзями, близькими
4. Простіше, якщо складні рішення за Вас будуть приймати інші люди
5. Ваш варіант відповіді (впишіть) _____

11. Ваша стать:

1. Чоловіча
2. Жіноча

12. Ваш вік: _____

13. Ваш соціальний статус:

1. Учень
2. Студент

14. Склад Вашої сім'ї:

1. Повна
2. Неповна

15. Ваші захоплення та хоббі:

<ol style="list-style-type: none"> 1. Спорт 2. Туризм 3. Рукоділля 4. Живопис 5. Поезія 6. Література 	<ol style="list-style-type: none"> 7. Музика 8. Театральне мистецтво 9. Гуртки 10. Кінематограф 11. Наука 12. Ваш варіант відповіді _____
---	---

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ!

Додаток В

**Одновимірні розподіли даних результатів
соціологічного опитування**

Питання № 1. Чи користуєтесь ви соціальними мережами?

№	Варіанти відповіді	Кількість респондентів	у % до відповілих
1	Так	127	99,2
2	Ні	1	0,8
Всього		128	100

Питання № 2. Скільки сумарного часу в день Ви проводите в соціальних мережах та інших інтернет-сайтах?

№	Варіанти відповіді	Кількість респондентів	у % до відповілих
1	1 година	12	9,4
2	2 години	12	9,4
3	3 години	21	16,5
4	4 години	18	14,2
5	5 годин	16	12,6
6	6 годин	11	8,7
7	7 годин	6	4,7
8	8 годин	8	6,3
9	9 годин	1	0,8
10	10 годин	11	8,7
11	11 годин	1	0,8
12	12 годин	2	1,6
13	13 годин	1	0,8
14	15 годин	2	1,6
15	16 годин	1	0,8
16	24 години	3	2,4
Всього		127	100,0

Питання №3. Які розділи соціальних мереж Ви відвідуєте та наскільки часто?

№	Розділи соціальних мереж	Як часто відвідуєте				
		Взагалі не відвідую	Дуже рідко відвідую	Іноді відвідую	Часто відвідую	Постійно відвідую
1	Відеочати з друзями	23,6	27,5	24,4	13,4	11,1
2	Повідомлення друзям	0,8	6,3	15,0	27,5	50,4
3	Пошук нових друзів	28,4	41,7	22,0	5,5	2,4
4	Перегляд сторіз	14,2	15,0	21,2	18,1	31,5
5	Прослуховування аудіо- та відеозаписів	3,2	7,9	12,6	28,3	48,0
6	Читання останніх новин	11,0	20,5	26,8	24,4	17,3
7	Пошук інформації для навчання	6,3	4,7	26,1	40,9	22,0

8	Онлайн ігри	36,2	13,4	18,9	13,4	18,1
---	-------------	------	------	------	------	------

Продовження Додатку В

Питання № 4. В групі з однолітками Ви частіше за все?

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	Активізую групу та даю тему для розмови	34	26,6
2	Намагаюсь підтримати дружню атмосферу	65	50,8
3	Активно слухаю групу однолітків.	18	14,0
4	Намагаюсь не зважати на розмови в групі	10	7,8
5	Ваш варіант відповіді (<u>не присутня у групі з однолітками спілкують тільки в чатах</u>)	1	0,8
Всього		128	100,0

Питання № 5. Коли у Вас виникають непорозуміння з рідними та близькими, як саме Ви частіше за все дієте

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	Намагаюсь уникнути непорозумінь	33	25,8
2	Намагаюся домовитися	53	40,6
3	Не звертаю уваги	11	8,6
4	Можу образитись і не розмовляти	7	5,5
5	Виражаю своє обурення відразу	23	18,0
6	Ваш варіант відповіді (<u>намагаюсь не показувати своїх справжніх емоцій та мовчки вислуховувати</u>)	1	1,6
Всього		128	100,0

Питання № 6. Як часто у Вас з'являється сумний настрій, відчуття засмученості, втоми та самотності

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	важко відповісти	5	3,9
2	ніколи не відчуваю	5	3,9
3	дуже рідко відчуваю	34	26,6
4	час від часу відчуваю	59	46,1
5	дуже часто відчуваю	21	16,4
6	постійно відчуваю	4	3,1
Всього		128	100,0

Питання № 7. Чи визначились Ви з майбутньою діяльністю

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	Знаю чим хочу займатись	49	38,3
2	Пробую та намагаюсь визначитись	26	20,3
3	Маю тільки приблизне уявлення	41	32,0
4	Зовсім не маю планів на майбутнє	12	9,4
Всього		128	100,0

Продовження Додатку В

Питання № 8. У Вас є бажання поміняти свою зовнішність чи зробити інший ризикований вчинок?

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	важко відповісти	4	3,1
2	ніколи не виникало	31	24,2
3	виникало у вкрай рідких ситуаціях	53	41,4
4	дуже часто виникає	32	25,0
5	постійно виникає	8	6,3
Всього		128	100,0

Питання № 9. У спілкуванні з іншими людьми Ви найчастіше за все?

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	Маю та відстоюю свою точку зору	25	19,5
2	Маю свою точку зору, але можу прислухатись до думки інших	85	66,4
3	Часто погоджуюсь з думкою інших	9	7,0
4	Мені легше погодитись з думкою інших ніж відстоювати свою думку	6	4,7
5	Ваш варіант відповіді	3	2,3
Всього		128	100,0

Питання № 10. Коли Вам необхідно прийняти важливе рішення, Ви найчастіше?

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	Самостійно приймаєте рішення і не радитесь з іншими	18	14,1
2	Питаєте думки інших, але рішення завжди приймаєте самі	83	64,8
3	Приймаємо рішення разом з друзями, близькими	24	18,8
4	Простіше, якщо складні рішення за Вас будуть приймати інші люди	1	0,8
5	Ваш варіант відповіді	2	1,6
Всього		128	100,0

Питання № 11. Ваша стать

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	Чоловіча	73	57,0
2	Жіноча	55	43,0
Всього		128	100,0

Продовження Додатку В**Питання № 12. Ваш вік**

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	14	21	16,4
2	15	36	28,1
3	16	39	30,5
4	17	20	15,6
5	18	9	7,0
6	19	2	1,6
7	21	1	0,8

Питання № 13. Ваш соціальний статус

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	Учень	102	79,7
2	Студент	26	20,3
	Итого	128	100,0

Питання № 14. Склад Вашої сім'ї

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів	у % до відповівших
1	Повна	92	71,9
2	Неповна	36	28,1
	Всього	128	100,0

Питання № 15. Ваше хобі

№	Варіанти відповіді	Кількість респодентів
1	Спорт	76
2	Туризм	34
3	Рукоділья	23
4	Живопис	26
5	Поезія	17
6	Література	43
7	Музика	77
8	Театральне мистецтво	18
9	Гуртки	23
10	Кінематограф	35
11	Наука	41
12	Ваш варіант відповіді	11

Додаток Д

Програма реалізації проекту

Етапи	Зміст	Очікувані результати	Тривалість
Підготовчий	1. збір волонтерської групи студентського активу, представлення проекту; 2. заключення договору про співпрацю з навчальними закладами (школами, ліцеями) у місті Запоріжжя щодо реалізації проекту.	1. сформовано групу студентського активу (5-10 осіб), які ознайомлені з проектом; 2. укладено договорів про співпрацю з навчальними закладами (школами, ліцеями) у місті Запоріжжя щодо реалізації проекту	2 тиждень
Перший етап (крок)	1. опитування школярів за анкетною «Уразливість молоді до впливу деструктивних соціальних мереж»; 2. аналіз результатів соціологічного анкетування.	1. надані близько 150 відповідей на анкету; 2. створено загальний звіт щодо результатів опитування.	1 тиждень
Другий етап (крок)	1. проведення лекцій-тренінгів серед школярів та студентів на тему «Профілактика деструктивного маніпулятивного впливу серед молоді».	1. сформовані знання щодо проблеми деструктивного впливу соціальних мереж, розвинені навички та вміння розпізнавати деструктивний вплив, збереження емоційної стійкості, вміння говорити «ні», відстоювати власні інтереси.	1 тиждень

Продовження Додатку Д

Третій етап (крок)	1. проведення з педагогами семінару на тему «Небезпека соціальних мереж: виклики, профілактика».	1. підвищення професійної компетентності педагогів, формування теоретичних знань щодо проблеми та розробка практичних методів роботи з дітьми та батьками.	1 тиждень
Четвертий етап (крок)	1. планування інтерактивно-розважального заходу з батьками та дітьми; 2. створення сценарію заходу, визначення дати, час проведення; 3. проведення загальних зборів, батьків та дітей, оголошення про захід та запрошення до участі батьків та дітей; 4. проведення заходу, формування позитивного клімату та налагодження відношень між дітьми та батьками.	1. створений разом із педагогами план інтерактивно-розважального заходу з батьками та дітьми; 2. розроблений сценарій заходу з визначеною датою та часом проведення; 3. проведені загальні збори, батьків та дітей, оголошено про захід та запрошено до участі батьків та дітей; 4. реалізований захід що сприяв підвищенню позитивного емоційного стану, між дітьми та батьками покращились взаємовідносини.	2 тижні
Підсумковий етап	1. оцінка ефективності всіх етапів соціального проекту	1. оцінено ефективність соціального проекту	1 тиждень

Додаток Е**Тренінг****«Профілактика деструктивного маніпулятивного впливу серед молоді:
4 кроків»**

Актуальність. Сучасна молодь оперує величезним обсягом інформації, і дуже часто ця інформація носить досить суперечливий характер. Соціальні мережі, якими ми користуємося в віртуальному просторі та ті люди, які нас оточують є джерелом маніпуляцій. Далеко не кожен вміє відрізнити правдиву інформацію від неправдивої, розпізнати прихований вплив і захистити себе від негативного впливу. Разом з тим вміння мислити критично і виявляти протиріччя, усвідомлювати свої почуття при спробах маніпулювання, вміння захищати свої кордони істотно знижує ризик залучення в пастку маніпулятора. Профілактика деструктивного маніпулятивного впливу на молодь виступає перспективним напрямком та темою тренінгового дослідження.

Мета тренінгу – розвиток у молоді знань, умінь і навичок, спрямованих на ефективне розпізнавання і протидію деструктивних впливів та маніпуляцій.

Завдання:

- підвищення загальної інформованості про деструктивний вплив, маніпуляції, маніпуляторах і способах подолання впливу;
- усвідомлення своїх сильних і слабких сторін при взаємодії з маніпуляторами;
- розвиток умінь і формування навичок протидії деструктивного впливу.

Цільова група - юнаки та дівчата віком 14-18 років.

Оптимальна кількість учасників - 10-15 осіб.

Тривалість тренінгу: 100 хвилин.

Ресурси: презентація, проектор, ноутбук, аудиторія, стільці, дошка (фліпчар), крейда (маркер), листочки зі ситуаціями.

Продовження Додатку Е

План тренінгу

№	Зміст теми	Необхідне обладнання	Час проведення
1.	Вступне слово тренера, Введення правил роботи в групі	фліпчарт, маркери або дошка з крейдою	2 хвилини
2.	Вправа «Знайомство»	м'ячик або м'яка іграшка	5 хвилин
3.	Міні-лекція з елементами фронтальної бесіди «Деструктивний вплив та маніпуляція в соціальних мережах»	проектор, комп'ютер	10 хвилин
4.	Тематика обговорення: Визначення маніпулятивного впливу.	проектор, комп'ютер	3 хвилини
5.	Вправа «Вовк і семеро козлят»	стілці	15 хвилин
6.	Тематика обговорення: Збереження емоційного спокою. Обговорення	проектор, комп'ютер	3 хвилини
7.	Вправа «Заморожені»	Коло зі стільців	10 хвилин
8.	Тематика обговорення: Уміння говорити «Ні». Обговорення	проектор, комп'ютер	3 хвилини
9.	Вправа «Умій сказати « Ні! »	Листочки зі ситуаціями	15 хвилин
10.	Тематика обговорення: Відстоювати власні інтереси та думки. Обговорення	проектор, комп'ютер	3 хвилини
11.	Вправа «Невидимий поводок»		10 хвилин
12.	Тематика обговорення: Вміння конструктивно вирішувати конфлікти		3 хвилини
13.	Вправа «Мої дії в конфлікті»	Малюнки із ситуаціями	10 хвилин

14.	Рефлексія		5 хвилин
-----	-----------	--	----------

Продовження Додатку Е

СЦЕНАРІЙ ТРЕНІНГУ

1. Вступне слово тренера. Привітання та оголошення правил проведення тренінгу.

Матеріали: фліпчарт (дошка), маркери(крейда) або проектор с презентацією

Тривалість: 2 хвилини

Доброго дня! Я рада привітати вас на тренінгу, який пройде під назвою: **«Профілактика деструктивного маніпулятивного впливу серед молоді: 4 кроки».**

Починаючи нашу роботу, я пропоную ознайомитись з правилами проведення тренінгу, внести власні пропозиції та прийняти їх:

1. Все, що відбувається під час тренінгу, залишається між його учасниками.

2. Говорити тільки від свого імені.

3. Повага до мовця - не перебивати його.

4. Не давати оцінок.

5. Щирість і відкритість.

6. Активність.

7. Правило «Стоп» - якщо мені щось не подобається, то я можу це зупинити!

8. Відключити телефони і т.д.

Група має вислухати всі правила, внести свої пропозиції чи повністю погодитись із запропонованими правилами.

2. Вправа «Знайомство»

Мета: знайомство всіх учасників один з одним, згуртуванню учасників формування уявлень про проблему.

Тривалість: 5 хвилин

Опис вправи: Після того, як всі правила прийняті тренер пропонує всім познайомитись. Кожний по черзі має назвати своє ім'я і сказати про те, яка особистісна риса може допомогти протистояти негативному впливу . Для більш кращого усвідомлення сутності вправи, тренер починає перший представляти себе і свої риси.

Інструкція: Для початку роботи нам необхідно познайомитись. Пропоную кожному учаснику подумати над питанням «Що допомагає протистояти небажаному чужому впливу?». Потім кожний по черзі має сказати своє ім'я та назвати ту рису, яка на його думку допомагає цьому.

Продовження Додатку Е

Важливо, що риси не повторялись. Для більш кращого усвідомлення вправи, я почну з себе. Мене звати Наталія, і на мою думку стресостійкість допомагати, протистояти небажаному чужому впливу.

Коли учасники починають говорити, можна записувати їх відповіді. Після того, як всі представляться, тренер повинен завершити процедуру знайомства, і зробити це з посмішкою. Для тих, хто бере участь в тренінгу в перший раз, процедура знайомства може викликати велике напруження. Необхідно якимось підбадьорити всіх і підтвердити, що ви їх почули. Тренер повинен передати цим узагальненням учасникам послання про те, як уважно він ставиться до всього, що вони говорять і роблять.

3. Міні-лекція з елементами фронтальної бесіди «Деструктивний вплив та маніпуляція в соціальних мережах»

Тривалість: 10 хвилин

Доповідь: Будь-яка людина у своєму житті стикається зі впливом та маніпуляцією. Сьогодні існує багато визначень поняття маніпуляції свідомістю. Це вплив на психіку та духовну сферу людини, який здійснюється приховано від об'єкта, з метою спонукати чи заставити його думати, діяти і сприймати саме так, як це потрібно маніпулятору. Основним завдання маніпуляції є спонукати адресата, сприймати чужі думки, оцінки і висновки як свої. Вплив, який несе негативний характер на особу називається деструктивним. Саме тому під деструктивним впливом необхідно розуміти цілеспрямовану діяльність суб'єкта на об'єкт з метою зміни в останнього його

Соціальні мережі виступаю однією з головних платформ для маніпулятивного впливу. Популярність спілкування, навчання, проведення дозвілля в соціальних мережах сприяють все глибшому зануренню молоді у віртуальний світ. На сьогодні існують багато негативних впливів соціальних мереж в просторі Інтернету, які можуть завдати шкоди в реальному житті.

Для досягнення деструктивних цілей суб'єкти в соціальних мережах за основу беруться спеціальні маніпулятивні технології. Основним завдання маніпуляції є спонукати адресата, сприймати чужі думки, оцінки і висновки як свої.

Необхідно звернути увагу на те, що основною психофізичною небезпекою під час деструктивних маніпулятивних впливів є зміна рис характеру, поведінки особи, зниження інтелекту та творчих можливостей, придушення і в результаті - зміна особистості. Унаслідок цього можуть з'явитися емоційні групи, керовані на підсвідомому рівні, готові виконувати будь-які команди.

Продовження Додатку Е

Чи можете ви назвати приклади маніпуляцій які вам доводилось зустрічати?

Обговорення.

Пропоную вам обговорити проблему віртуальної гри «Синій кит»

Обговорення

4. Тематика обговорення: Розпізнавання маніпулятивного впливу.

Тривалість: 3 хвилини

Доповідь:

Виділяє три основні прийоми маніпулятивного впливу, які відповідні до основних ознак маніпуляції.

1. Прихований характер маніпуляції забезпечується багатовекторністю впливу: відволікання уваги адресата, обмеження уваги на необхідному змісті, зниження критичності адресата, підвищення власного статусу в його очах, ізоляція адресата від інших людей тощо.

2. Для здійснення психологічного тиску використовуються прийоми: перехоплення ініціативи, уведення своєї теми в розмову, скорочення часу на ухвалення рішення, рекламування себе або натяк на широкі зв'язки й можливості, апеляція до присутніх тощо.

3. Проникнення в психічну сферу адресата відбувається через "струни душі", тобто значимі для нього переживання, його гордість за власне походження, нетерпимість до певного типу людей, хобі, цікавість.

Серед основних прийомів маніпуляції, метою яких є пряме змушення співрозмовника прийняти помилкове, не вигідне для його позиції рішення, виділяють:

- "роздратування співрозмовника" - виведення його зі стану психологічної рівноваги глузуваннями, обвинуваченнями, докорами або іронією, що змушує його нервувати й, у результаті, приймати необдумані рішення;

- "прискорення темпу" - використання швидкого темпу мовлення, вимога прийняти рішення "тут і зараз" під загрозою втратити "унікальну можливість", "спеціальну пропозицію";

- відсилання до "вищих інтересів" - натяк на те, що позиція співрозмовника зачіпає інтереси тих, кого вкрай небажано турбувати;

- "використання незрозумілих слів у спілкуванні" - аналогічно попередньому прийому побудоване на небажанні опонента визнати, що він не знайомий з даним терміном;

Продовження Додатку Е

- "демонстрація образи" - відхід від відповіді на небажаний аргумент через імітацію образи на поведінку співрозмовника ("Ви за кого нас тут приймаєте?");
- "уявне нерозуміння" - повторення доводів співрозмовника "своїми словами" з навмисним перекрученням отриманої інформації;
- "багато несумісних питань" - включення в одне питання низки мало сумісних між собою питань із наступним обвинуваченням або в "нерозумінні суті проблеми", або у відході від відповіді на одне із заданих питань;

5. Вправа «Вовк і семеро козлят»

Мета: Розвиток вмінь виявляти особу, яка маніпулює, розвиток спостережливості.

Тривалість: 10 хвилин

Опис вправи: Гра заснована на сюжеті однойменної народної казки. Семеро учасників - добровольців беруть на себе ролі «козенят» (якщо загальна кількість учасників менше 12, то «козенят» теж буде не 7, а менше). Їх завдання - не пускати до себе в будиночок (який споруджується, наприклад, за допомогою загородки з декількох стільців) «сірих вовків», але пустити «маму-козу», «тітку-козу» і інших представників козячого племені. Між усіма іншими учасниками ролі розподіляються так, щоб приблизно половина з них виявилися «сірими вовками», а половина - різними родичами «козенят» (які не знають, кому дісталася яка з цих ролей).

Потім всі ці учасники по черзі підходять до «будиночка козенят» і протягом хвилини намагаються переконати їх, що вони їх родичі, а не вовки, і їх потрібно пустити в будинок. «Козенята» радяться і приймають рішення - пустити чергового персонажа чи ні. Коли все, що знаходилися за межами «будиночка», спробували свої сили, гра завершується і кожен персонаж говорить, ким же він був насправді - «кізкою» або «вовком». Відповідно, з'являється можливість підрахувати, скільки разів «козенята» були б з'їдені, пустивши в будинок вовка, а скількох родичів вони самі залишили на вулиці на поталу вовкам.

Питання для обговорення:

Чим керувалися «козенята», приймаючи рішення про те, кому можна повірити, а хто намагається ввести їх в оману? А на підставі чого ми виносимо судження про щирість / нещирості оточуючих людей в реальних життєвих ситуаціях?

6. Тематика обговорення: Збереження емоційного спокою.

Тривалість:

3

хвилини

Продовження Додатку Е

Доповідь: Емоційна саморегуляція полягає в системі розумових дій, спрямованих або на активізацію емоційних процесів, або на гальмування, стабілізацію. Об'єктами емоційної саморегуляції є: емоційні реакції (гнів, дратування, обурення, страх); стан настрою (депресія, апатія, понижений настрій, засмучення).

Процес саморегуляції емоцій, наприклад, у випадку маніпулятивного впливу, включає:

- а) розпізнання самого факту маніпулятивного впливу;
- б) збереження емоційного спокою (маніпулятори, як правило, „ловлять” свою жертву саме на емоціях);
- в) планомірне відстоювання своїх інтересів або прояв спокійної реакції на подію, ситуацію, незважаючи на емоції і поведінку маніпулятора.

Дотримуючись цих складових у кожній запропонованій людині вправі, що виконання циклу певних вправ, можна, розвиваючи здатність до саморегуляції емоцій, розвинути здатність протистояти будь-яким негативним впливам. Це можуть бути вправи, спрямовані на те, щоб: особа подивилась на свій емоційний стан „чужими очима”, внутрішньо відсторонилась від ситуації; відрегулювала свій емоційний стан відповідно до ситуації; відрегулювала інтонацію мовлення, міміку, рухи; вибудувала адекватну реакцію на якусь незвичайну подію, ситуацію явну чи уявну; стримувала емоції (сміх, тривогу, злість та ін.); спокійно реагувала на неприємну інформацію про себе, про друзів та ін.

7. Вправа «Заморожені»

Мета: Тренуються навички саморегуляції, емоційної стійкості в ситуаціях міжособистісної взаємодії. Також фізична і психологічна розминка, активізація групи.

Тривалість: 10 хвилин

Опис вправи.

Учасники нерухомо сидять в колі і зображують «заморожених» - людей без емоцій, які не реагують ні на що відбувається (при цьому закривати або відводити очі не можна, вони повинні дивитися вперед). Ведучий виходить в центр кола і намагається «розморозити» кого-небудь з них - жестами, мімікою, висловлюваннями, викликати у нього відповідну міміку або який-небудь рух тіла. Йому не можна робити тільки дві речі: торкатися до інших учасників і лягати нецензурними словами. Хто «розморозився», тобто допустив виразну міміку або рух, виходить в центр і приєднується до водить, тепер вони намагаються активізувати інших учасників вже вдвох. Кожен наступний

Продовження Додатку Е

«розморожується» теж виходить до них. Перемагає той, хто протримається в колі найдовше.

Питання для обговорення:

Що допомагло не реагувати на те, що відбувається навколо, внутрішньо відгороджуватися від інших людей? У яких життєвих ситуаціях може стати в нагоді такий навик? Чи допоможуть такі навики під час впливу на особу культової особи? А які дії оточуючих найлегше виводили з цього стану?

8. Тематика обговорення: Уміння говорити «Ні».

Тривалість: 3 хвилини

Доповідь:

Люди, які поважають себе, свої цілі, цінності і свій час, вміють говорити "Ні". Вміють відмовляти, відхиляють те, що їм не потрібно. Той же, хто не зараз знаходить у собі сил відмовитися від непотрібного йому пропозиції, потім витрачає свій час на абсолютно не потрібні йому справи, поїздки або купує речі, які йому зовсім не потрібні.

Ознайомтеся я з пам'яткою «Сім простих способів сказати «Ні!»

1. Я не можу цього зробити, тому що в мене є інші справи.
2. Зараз не найкращий час для твого прохання, оскільки я зосереджений на своїй справі. Ми можемо пізніше обговорити твої проблеми?
3. Мені б хотілося тобі допомогти, але...
4. Дозвольте мені спочатку обміркувати це прохання, а потім дати вам відповідь.
5. Це не відповідає моїм потребам, але я буду мати вас на увазі в виду у майбутньому.
6. Я не найкраща людина, котра вам потрібна. Чому б вам не звернутися до кого-небудь іще?
7. Ні, я не можу.

9. Вправа «Уміє сказати «Ні!»

Мета: сприяє формуванню навички свідомої відмови від маніпулятивних пропозицій і відстоювання свого рішення.

Тривалість: 15 хвилини

Опис вправи

Тренер пропонує розділитися на групи по п'ять - шість чоловік. Група ділиться на «режисерів» та одного «актора». Тренер пропонує кілька ситуацій на вибір:

Ситуація 1: Ви хочете піти з компанії, а друг продовжує займати вас розмовою. Ви кажете...

Продовження Додатку Е

Ситуація 2: Друг просить позичити йому автомашину, а ви вважаєте його поганим водієм. Ви говорите йому ...

Ситуація 3: Друг зайняв у вас гроші, і весь час забуває повернути. Ви заявляєте йому ...

Ситуація 4: У компанії знайомі вмовляють вас випити, але вам не хочеться. Ви відповідаєте ...

Ситуація 5: Вас совість друзі за те, що ви не хочете йти з ними в незнайому компанію. Ви відповідаєте ...

Виконуючому роль «актора» в пропонованих ситуаціях потрібно продемонструвати невпевнений, впевнений і агресивний відповіді.

Наприклад, на пропозицію піти в нічний клуб невпевнений відповідь може звучати так: «Дякую за запрошення, я б із задоволенням, та ось обставини, розумієте»; впевнений - «У мене сьогодні інші справи»; агресивний - «Я вже сказав, що не піду! І не змушуйте мене двічі повторювати цю фразу!»

«Режисерам» необхідно уважно стежити за невербальними процесами, які супроводжують висловлювання «актора»: поза, тонус м'язів, жестикуляція, погляд, інтонація, швидкість мови і т.д.

Після першої відповіді «актора» (припустимо, невпевненого) «режисери» починають корегувати невербальні складові, щоб відповідь по всім параметрам відбивав невпевненість. Допускається підходити, міняти позу, поставу, говорити якими жестами, інтонацією краще супроводжувати відповідь.

Так репетирують та тих пір, поки «актор» не навчиться правдоподібно виражатися. Те ж робиться з впевненим і агресивним відповідями.

Питання для обговорення:

Наскільки вам було складно відмовити у проханні?

Яка форма відповіді була вам найбільш прийнятною?

Яка форма відповіді вам здалась не приємною?

10. Тематика обговорення: Розвиток асертивності.

Тривалість: 3 хвилини

Доповідь:

Щодня ми стикаємося з ситуаціями, коли потрібно відстоювати свою думку: перед колегами, які критикують вашу ідею; родичами, незгідними з вашим вибором кар'єри або партнера; людиною, яка зайняла ваше місце в черзі, або подругою, яка дає негативні зауваження.

Справжня самовпевненість — це прагнення до того, чого ви хочете, у поважній для оточуючих манері. Говорити про свої потреби та бажання — найкращий спосіб допомогти іншим зрозуміти вас і навчитися реагувати.

Продовження Додатку Е

Захист власних інтересів – це один зі способів взяти під контроль свою долю. Коли ваша дитина навчиться стояти за себе, то зможе повною мірою самореалізуватись і максимально розкрити свій особистісний потенціал. Користь від навчання вміння відстоювати власні інтереси величезна: від здатності позбавлятися нездорових взаємин до здатності просити про підвищення й отримувати просування кар'єрними сходами.

Асертивність – поведінка, що поєднує внутрішню силу та ввічливість у ставленні до оточуючих. Це здатність у ситуації зовнішнього тиску коректно відстоювати свої інтереси і свою лінію поведінки, спокійно казати «ні» тому, що вас не влаштовує, і продовжувати в соціально прийнятній формі ефективно наполягати на своїх правах.

Асертивність – це вміння відстояти себе у міжособистісних стосунках, поважаючи свої права і права інших людей.

Асертивність допомагає:

- висловити свої думки і почуття без звинувачень;
- без проблем попросити про послугу чи по допомогу;
- без почуття провини відмовитися від того, що не підходить;
- краще зрозуміти почуття і проблеми інших людей;
- легше знаходити шляхи до порозуміння;
- підтримувати рівноправні стосунки;
- запобігати маніпуляціям.

11. Вправа «Невидимий поводиток»

Мета: спрямована на розвиток асертивності: впевненості в поведінці і вміння протистояти маніпуляції.

Тривалість: 10-15 хвилин

Опис вправи: Маніпуляцію можна охарактеризувати як "повідець", який пов'язує маніпулятора з його жертвою. За допомогою цього повідця можна обмежити свободу дій маніпулюють: стримати його, не дати йому наблизитися до чогось. Однак повідцем складно підштовхнути до чогось (хоча, звичайно, можна потягти за собою).

Маніпулятивна гра полягає в наступному. Ведучий вибирає одного учасника. Тут бажано зупинити свій вибір на самому емоційно стійкому учаснику тренінгу.

Учаснику дається інструкція: треба тут і зараз, перебуваючи в тренінговому залі і маючи під рукою лише те, що є в цьому залі, придумати просту дію. Яке гравець може зробити, а може і не зробити - в залежності від

Продовження Додатку Е

обставин. Ведучий може підказати, якого роду завдання можна поставити перед собою:

- простояти на одній нозі хвилину,
- поплескати іншого учасника по плечу,
- лягти на підлогу і т.п.

Гравець повинен придумати собі потенційний вплив і оголосити його, тобто свої наміри:

- "Я збираюся простояти одну хвилину на нозі",
- "Я думаю, що не поплескати чи Василя по плечу?",
- "Мені чомусь хочеться лягти на підлогу і полежати трохи".

Всі інші учасники, почувши про цей намір, повинні відмовити загальними зусиллями гравця від цього "вчинку". У хід можна пускати будь-які міркування, дотримуючись, звичайно, правил пристойності. Учасники можуть говорити разом, могут висловлюватися по черзі - як самі організовуються.

Вправа спрямована на відпрацювання техніки впевненого відстоювання своїх інтересів і вимог.

Після того, як учасник озвучить своє рішення, ідею, на кожне заперечення яке він почує, має будувати своє висловлювання за схемою: «Я розумію, що ... (переказ своїми словами заперечення з групи), але мені потрібно ... (повторення своєї вимоги) ».

Бажано, щоб "жертвою маніпуляції" побували всі гравці по черзі. Завдання ведучого - уважно стежити за станом "жертви". Деякі можуть не витримати психологічного тиску і почати емоційно реагувати. У цьому випадку бажано припинити тиск під тим або іншим приводом.

Решта учасників в цей час знаходяться в ролі спостерігачів і потім діляться своїми міркуваннями про те, наскільки ефективно була застосована техніка, і яку користь вона могла б принести, будь це не гра, а реальна життєва ситуація.

Питання для обговорення:

- 1) як відчували себе "жертви"?
- 2) чи легко протистояти залякуванню і іншим способам тиску?
- 3) Коли має сенс вдаватися до неї?

12. Тематика обговорення: Вміння конструктивно вирішувати конфлікти

Тривалість: 3 хвилини

Доповідь:

Продовження Додатку Е

Конфлікт у перекладі з латини – це «зіткнення» або «боротьба», вороже відношення. Конфліктні ситуації вивчає конфліктологія.

Конфлікт – це відсутність згоди між двома або більше сторонами (особами).

Конфлікт – ситуація, в якій кожна із сторін прагне зайняти позицію, несумісну і протилежну по відношенню до інтересів іншої сторони.

Давайте з вами визначимо позитивні і негативні сторони конфлікту.

Позитивні:

Будь – які зміни пробивають собі дорогу через конфлікт зі звичним, традиційним, відсутність конфлікту це ознака застою;

Конфлікт стимулює самовдосконалення і особистісний ріст, пошук нових способів діяльності;

Конфлікт може вивести на нову цікаву ідею;

Тільки пройшовши через конфлікт і знаючи як поведе себе партнер в тій чи іншій ситуації, коли стикаються ваші інтереси, можна говорити про те, чи добре знаєш людину і можеш їй довіряти;

В результаті конфлікту можна вийти на нові етапи у взаємовідносинах – зробити їх більш природними більш відкритими;

Конфлікт загартовує характер, навчає здатності відстоювати свої інтереси;

Допомагає виразити свої відчуття і зняти напруження;

Краще розуміти людей;

Допомагає подивитися на ситуацію з нової точки зору;

Дає можливість добитися покращення ситуації;

Вчить розуміти і поважати не схожих на тебе людей, це розширює круг спілкування;

Негативні:

Конфлікт це завжди велике емоційне навантаження;

Є ризик зруйнувати взаємовідносини;

Є можливість не отримати того, що хочеш, чи залишитися без того що маєш тепер;

Є ризик отримати удар по самолюбству чи згубити себе в очах оточуючих;

Іноді конфлікт віднімає невиправдано багато сил і часу.

-Який висновок ми можемо зробити, проаналізувавши позитивні і негативні сторони конфлікту? У конфлікті є багато позитивного.

А от як визначив основу конфлікту президент американської асоціації конфліктів Вільям Лінкольн: «Конфлікт — це побоювання (розуміння) хоча б

Продовження Додатку Е

однієї сторони, що її інтереси порушує, ущемляє, ігнорує інша сторона або сторони».

Виділяється п'ять основних стратегій людської поведінки в конфліктній ситуації:

- 1) уникнення - характеризується прагненням уникнути конфлікту
- 2) суперництво (боротьба, примушування) - прагнення задовольнити тільки свої інтереси, не беручи до уваги інтереси опонента
- 3) пристосованість (поступки) - прагне уникнути конфлікту, спрямованість на особисті інтереси низька, а оцінка інтересів противника – висока. Іншими словами така людина жертвує особистісними інтересами в користь інтересів опонента
- 4) компроміс - врахування інтересів і опонента і задоволення своїх власних інтересів, тобто задоволення сторін наполовину.
- 5) співробітництво - характеризується високим прагненням досягнути максимально можливого задоволення і своїх інтересів і інтересів партнера

13. Вправа «Мої дії в конфлікті»

Тривалість: 15 хвилин

Мета: вчити учнів конструктивним шляхам виходу із конфліктних ситуацій

Хід вправи

Учасники заняття методом жеребкування об'єднуються у 3 групи:

I. група – зелені;

II. група – сині;

III. група – червоні.

Кожна група отримує приклад конфліктної ситуації у малюнкові.
Завдання: знайти конструктивний вихід із даної ситуації та озвучити її перед групою.

14. Рефлексія. Зворотній зв'язок. Заключне слово.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Баранова Наталія Сергіївна, студентка 2 курсу магістратури,
форми навчання денна, факультету соціології та управління,
спеціальність соціальна робота,
адреса електронної пошти nata337baranova@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна робота з молоддю з профілактики впливу деструктивних соціальних мереж» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____	Підпис _____	ПІБ (студент)	<u>Баранова Н.С.</u>
Дата _____	Підпис _____	ПІБ(науковий керівник)	<u>Бойко Г.В.</u>